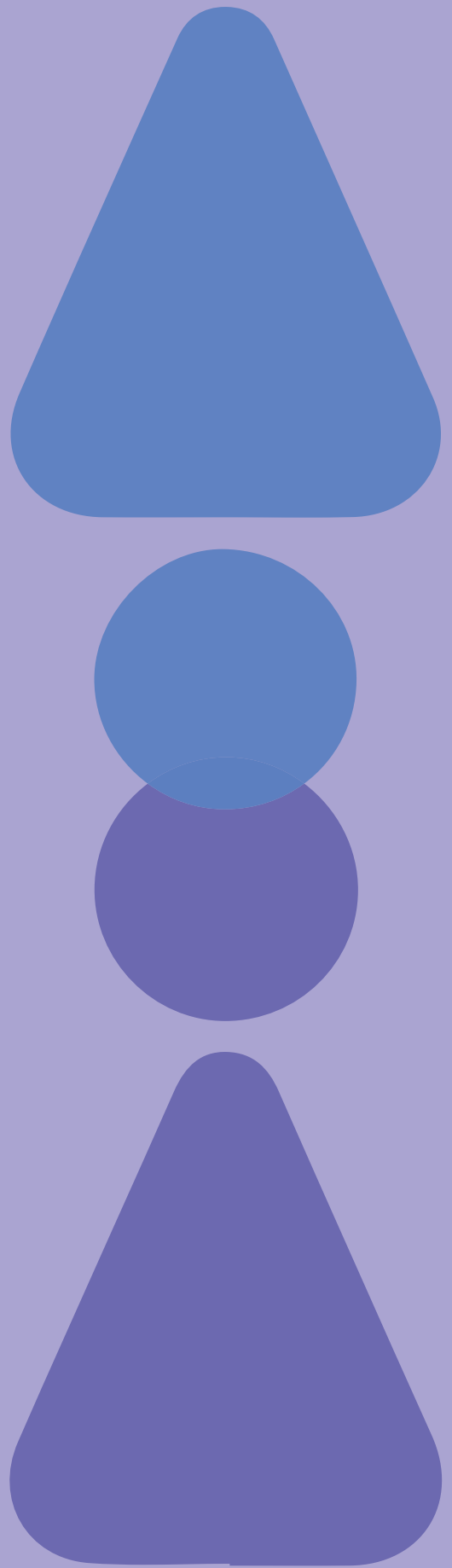

ПРИРАЧНИК ЗА РОДОВО СЕНЗИТИВНО ИЗВЕСТУВАЊЕ ВО МЕДИУМИТЕ

This programme is funded
by the European Union

XOPC
ОПЦИИ ЗА ЗДРАВ ЖИВОТ СКОПЈЕ

Национална
мрежа
против насилство врз
жените и семејното
насилство

Прирачник за родово сензитивно известување

Издавач: ХОПС – Опции за здрав живот Скопје
Авторки: д-р Марина Тунева, Ана Аврамоска Нушкова
Лектура: Виолета Танчева Златева
Дизајн: Емилија Мишева
Печати: Контура
Тираж: 120

Овој документ е изработен во рамки на проектот „Со различен диккурс до подобра реалност, медиумите во борбата против родово базирано насилство – зајакнување на медиумската писменост за РБН“, имплементиран од ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, во партнерство со Коалиција Маргини и Национална мрежа за борба против насилството врз жените и семејното насилство, во рамки на Регионалната програма на Европската Унија и UN Women „Спречување на насилството врз жените и девојките: Имплементирање на норми – промена на ставови.“

Овој документ е изработен со финансиска поддршка на Европската Унија. Неговата содржина е предмет на единствена одговорност на ХОПС – Опции за здрав живот Скопје и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија.

Содржината на оваа публикација не ги одразува ставовите на Телото на ОН за унапредување на родовата рамноправност и зајакнување на жените UN Women, неговиот Извршен одбор или земјите-членки на Обединетите нации. Ознаките во оваа публикација не имплицираат мислење за правниот статус на било која земја или територија, нејзините органи или за ограничување на границите. Текстот не е уреден според официјалните стандарди за објавување и UN Women не прифаќа никаква одговорност за грешка.

Вовед

О

В

Медиумите, како важни актери во општествениот живот, имаат голема моќ во создавањето и обликувањето на мислењата и ставовите, но и во промената на перцепциите и осуда за различните видови стереотипи, предрасуди и форми на дискриминација во општеството. Меѓутоа и тие самите може да создаваат и пренесуваат погрешни перцепции и стереотипи врз различни основи, па така и врз основа на родовата припадност.

Е

Родово базираното насилство и понатаму постои како проблем, а бројот на пријавени случаи во Република Северна Македонија се зголемува. Засилената потреба за актуализирање на оваа тема се нагласи во 2020 година, со прогласувањето глобална пандемија од СЗО поради состојбата со ковид-19.

Д

Во декември 2017 година нашата држава ја ратификува Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (во натамошниот текст: Истанбулска конвенција)¹ Конвенцијата предвидува повеќе страни да работат на заштита и спречување на родово базираното насилство, вклучувајќи ги и медиумите, во обидот да се отстранат стереотипите и да се намали насилството врз основа на род. Следната година беше подготвен Националниот акциски план (НАП) за имплементација на Истанбулската конвенција 2018 – 2023² година, отворајќи го патот за воведување на посеопфатен пристап за борба против родово базираното насилство (РБН). Според новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство³, медиумите имаат значајна улога во превенцијата од насилство врз жените и семејното насилство.

Според тоа, од медиумите се очекува да бидат едуцирани и сензибилизирани да известуваат за родовите прашања и родово базираното насилство на непристрасен начин, со избегнување на виктимизација и стигматизација на жените и жртвите на насилство.

Во контекст на оваа улога на медиумите, од уредниците и новинарите се очекува да бидат запознати со законските норми и етичките стандарди во однос на родовата еднаквост, со цел соодветно да ги применат во својата работа.

Целта на овој Прирачник е, пред сè, да им помогне на медиумите во нивните заложби за професионално известување на родово сензитивен начин, а со тоа и во обрнувањето внимание на проблемот со родово заснованото насилство. Освен тоа, запознавајќи ги медиумите со соодветната терминологија, како и надлежните институции кои се задолжени да постапуваат, Прирачникот ќе им овозможи да стекнат сеопфатни познавања за случаите за коишто ќе известуваат.

Прирачникот е поделен на два дела. Првиот дел содржи преглед на терминологијата поврзана со родово базираното насилство, дефиниција на поими поврзани со ЛГБТИ луѓето, преглед на националната и меѓународната правна рамка и механизми за заштита од родово заснованото насилство, како и механизмите за постапување на институциите при пријава на насилство. Вториот дел се осврнува на улогата на медиумите во родово сензитивното известување и содржи насоки за професионално и етичко известување за родот и за родово базираното насилство. Прирачникот во иднина може да послужи и како основа за унапредување на етичката рамка во известувањето за овие теми.

¹ Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство, достапна на: https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/ednakvi%20moznosti/11.1_konvencija.pdf

² Национален акциски план за спроведување на Истанбулската конвенција, достапен на: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/ap%202018/15.10-NAP%20AP%20za%20IK%202018.doc>

³ Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство (2021), МТСП, „Службен весник на РСМ“ бр. 24/20.01.2021, достапно на: <https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=54941>

Д Родово базирано насилство и
системот за заштита

Е

Л

1

Ана Аврамоска Нушкова

ТЕРМИНОЛОГИЈА И КОРИСНИ ДЕФИНИЦИИ ЗА ПОДОБРО РАЗБИРАЊЕ НА РОДОВО БАЗИРАНОТО НАСИЛСТВО, НЕГОВИТЕ ПРИЧИНИ И ПОСЛЕДИЦИ⁴

УСВОЕНИ ДЕФИНИЦИИ ЗА РОДОВО БАЗИРАНОТО НАСИЛСТВО И СИТЕ НЕГОВИ ФОРМИ СОГЛАСНО МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ

РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО е појава длабоко вкоренета во родовата нееднаквост и долго време е една од најзначајните повреди на човековите права во сите општества. Родово базираното насилство е насилство насочено кон определено лице поради неговата припадност на одреден род или насилство кое несразмерно ги погаѓа лицата од одреден род. И жените и мажите доживуваат родово насилство, но мнозинството жртви се жени и девојчиња.

РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИТЕ е насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто несразмерно ја погодува. Родово базираното насилство врз жените ги опфаќа причините и резултатот од нееднаквиот однос на моќта меѓу жените и мажите како резултат на општествен, а не индивидуален проблем.

НАСИЛСТВОТО ВРЗ ЖЕНИТЕ претставува кршење на човековите права, дискриминација врз жените и ги означува сите дејствија на родово базирано насилство што доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и директни и индиректни закани и заплашување за такви акти, изнуда или произволно лишување од слобода, без оглед дали се случуваат во јавниот или приватниот живот.

СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО подразбира малтретирање, навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, сексуално или друго психолошко, физичко или економско насилство со кое се предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв, вклучувајќи и закани за такви дејствија, кон брачен другар, родителите или децата или кон други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и кон сегашен или поранешен брачен другар, вонбрачен партнер или лица кои имаат заедничко дете или се наоѓаат во блиски лични односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не.

НАСИЛСТВО ОД ИНТИМЕН ПАРТНЕР подразбира однесување на сегашен или поранешен сопругник или партнер што предизвикува физичко, сексуално, психолошко или економско насилство.

⁴Заштита на правата на маргинализираните заедници, предавање, адвокат м-р Наташа Бошкова за обуките за медиумски професионалци во рамките на проектот “Different discourse better reality, media in combating gender based violence – strengthening media literacy on gender based violence” поддржан од UN Women во Скопје.

ФИЗИЧКО НАСИЛСТВО е секое дејствие на примена на физичка сила или дејствие со кое се нарушува здравјето и телесниот и психичкиот интегритет на жртвата.

ПСИХИЧКО НАСИЛСТВО е секое однесување со употреба на присила, заплашување или закана, кое предизвикува чувство на страв, загрозеност, вознемиреност или повреда на достоинството и психичкиот интегритет на жртвата.

ДЕМНЕЊЕ е секое намерно однесување на повторено заканување насочено кон друго лице, што предизвикува лицето да се плаши за својата безбедност.

Ова опфаќа повторувачко однесување од заканувачка природа против конкретна личност што има за последица влевање на чувство на страв кај жртвата. Опасното однесување може да се состои од повторувачко следење на жртвата, вклучување во несакана комуникација со жртвата преку сите достапни средства за комуникација, вклучително и модерните комуникациски средства и компјутерска технологија, како и ставање до знаење на жртвата дека е набљудувана. Понатаму, демнењето вклучува физичко следење на жртвата, појавување на нејзиното/неговото работно место, на спортски или образовни места каде што е присутна и жртвата, како и виртуелно демнење на жртвата на социјалните мрежи. Уште повеќе, демнењето може да се состои и од најразлични деликтни однесувања, како што е уништувањето на имотот, оставање на суптилни траги од контакт со личните работи на жртвата, целење кон миленичињата, создавање лажен идентитет или онлајн ширење на неточни информации.

ЕКОНОМСКО НАСИЛСТВО е секое дејствие на ограничување или спречување во располагање со лични приходи и финансиски средства, за одржување на заедничкото домаќинство и за грижа на детето, со што се предизвикува економска зависност на жртвата.

СЕКСУАЛНО ВОЗНЕМИРУВАЊЕ е секое вербално, невербално или физичко однесување од сексуална природа што има за цел или последица повреда на достоинството на лицето, особено кога се создава заканувачка, непријателска, деградирачка, понижувачка или навредлива средина.

СЕКСУАЛНО ВОЗНЕМИРУВАЊЕ ПРЕКУ ИНТЕРНЕТ е несакано вербално, невербално или друго постапување од сексуална природа преку Интернет, што има за цел или последица повреда на достоинството или создавање на заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика.

СЕКСУАЛНО НАСИЛСТВО И СИЛУВАЊЕ е секое дејствие од сексуална природа со кој било телесен дел или предмет на телото на друго лице без негова/нејзина согласност. Сексуално насилство постои и кога се наведува друго лице без негова согласност да се вклучи во акти од сексуална природа со трето лице. Согласноста мора да е изразена доброволно како резултат на слободната волја на лицето.

ПРИСИЛЕН БРАК е присилување, намамување, доведување во заблуда, со закана или на друг начин принудување на возрасен или дете да стапат во брак или вонбрачна заедница.

Малолетничките бракови/детските бракови се еден вид принудни бракови бидејќи се смета дека малолетно лице не може да донесе одлука за стапување во брак и оформување на семејство и дека раното стапување во брак може да доведе до трајни емоционални, физички и психолошки страдања. Покрај тоа, за девојчињата прераното стапување во брак значи уништување на можностите за образование и економски перспективи и влијае врз зголемување на сиромаштијата во многу заедници во светот. Ваквиот чин во меѓународните документи се смета за злоупотреба на дете и како такво е кривично дело.

ЖЕНСКО ГЕНИТАЛНО ОСАКАТУВАЊЕ е отсекување, инфибулација или секое друго осакатување, во целост или делумно, на големите усни (*labia majora*), малите усни (*labia minora*) или клиторисот на жената.

ПРИСИЛЕН АБОРТУС И ПРИСИЛНА СТЕРИЛИЗАЦИЈА е прекинување на бременост на жена без претходно да биде информирана и да даде писмена согласност, како и вршење операција врз жена без претходно да биде информирана и даде писмена согласност, односно дека ја разбира постапката чија цел или последица е да се прекине нејзината способност за природна репродукција.

Принудното одземање на женскиот репродуктивен потенцијал може да доведе до екстремна социјална изолација, напуштање од страна на семејството, страв од медицински персонал и третмани, како и до долготрајна агонија. Жените кои се најпогодени од овој тип на насилство се припаднички на маргинализираните групи на општеството во кое живеат, како, на пример, жените Ромки, жените со ментална или физичка попреченост и жените инфицирани со ХИВ-вирусот.

ПРИСИЛНА КОНТРОЛА ВРЗ ЖЕНИТЕ е злоупотреба на моќ, употреба на закани, сила или други форми на присила, измама или погрешно прикажување со цел да се контролира однесувањето и животот на жените.

ТРГОВИЈА СО ЖЕНИ е дејствие со кое преку сила, со сериозна закана жртвата се доведува во заблуди или други форми на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или состојбата на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг или со давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола на друго лице или на друг начин врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа лица заради експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, ропство, присилни бракови, присилна бременост, незаконито посвојување или нему сличен однос, питање или експлоатација заради со закон забранета активност или недопуштено преследување делови од човековото тело.

ФЕМИЦИД означува намерно убиство на жена затоа што е жена. Фемицидот е најтешка форма на насилство врз жени и може да биде директна последица на семејно насилство или интимно партнерско насилство.

ТЕРМИНОЛОГИЈА ПОВРЗАНА СО РОДОВО БАЗИРАНО И СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

БЛИСКИ ЛИЧНИ ОДНОСИ се лични односи меѓу лица кои се или биле во партнерски односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не.

ЖРТВА е секое физичко лице кое е изложено на некаква форма на насилство.

ЖЕНИ КОИ ПРЕЖИВАЛЕ НАСИЛСТВО се жени и девојчиња кои успеале да излезат од насилната средина и да го прекинат кругот на насилство, без разлика дали насилните однесувања се случиле еднаш или повеќепати.

СТОРИТЕЛ е секое физичко и правно лице кое извршило или не преземало дејство за спречување на насилство.

ВИКТИМИЗАЦИЈА е појава со која едно лице врши штетни однесувања/ дејствија кон друго лице (жртва) со што предизвикува различни психички и физички последици. Кај жртвите на родово базирано насилство често се случува и секундарна виктимизација, која се однесува на понатамошно повторување на штетните однесувања или од сторителот или од други лица, како на пример, обвинување на жртвата дека е виновна или го предизвикала насилството, несоодветно однесување на медицинскиот персонал, судскиот систем, полициските службеници или други лица и организации кај кои жртвата се обратила за помош. Жртвите на родово базирано насилство се скоро секогаш изложени на секундарна виктимизација, особено од страна на членовите на заедницата во која живеат.

ПРОЦЕНА НА РИЗИК е процес за оценување и анализа што се спроведува од страна на застапникот или од стручно лице за да се одреди нивото на ризик за повторување на насилството или можно убиство за жртви на семејно насилство, врз основа на последните акции и однесувања на сторителот, како и врз основа на промените во неговото однесување. Надлежните институции се должни да направат проценка на ризик од сериозна опасност за животот и физичкиот и психичкиот интегритет на жртвата и на членови на нејзиното семејство, проценка на ризик од повторување на насилството со цел управување со ризикот и обезбедување мерки за координирана помош и заштита на жртвата. Процената на ризик се прави итно, во првите 12 часа од пријавувањето.

ПРИВРЕМЕНИ МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА ОД НАСИЛСТВО имаат за цел заштита на жртвите од идно насилство, но притоа не ја оневозможуваат заштитата обезбедена од казненото законодавство. Во оваа смисла тие се третираат како паралелен, помалку наметлив и позитивен начин на заштита, односно обезбедување сигурност на жртвата. Основно е овие привремени мерки за заштита да овозможат непосредна и брза помош на жртвата, во зависност од ескалацијата, односно обемот и видот на насилството. Се изрекуваат од страна на судот, врз основа на претходно поднесен предлог за нивно изрекување од страна на: Министерството за внатрешни работи; Центарот за социјална работа; родител или старател (доколку жртвата е малолетно лице); жртвата лично. Во Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство се предвидени 11 привремени мерки за заштита.

Покрај привремените, постојат и **ИТНИ МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА** заради отстранување на непосредна и сериозна опасност за животот и физичкиот и психичкиот интегритет на жртвата и членови на нејзиното семејство. Итни мерки за заштита се: отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување на сторителот до домот на жртвата, кои се изрекуваат по предлог на Министерството за внатрешни работи, без согласност на жртвата.

СПЕЦИЈАЛИЗИРАНИ УСЛУГИ ЗА ЖЕНИ ЖРТВИ НА НАСИЛСТВО претставуваат сервиси за поддршка кои создаваат и нудат повеќе услуги што треба да одговорат на конкретните потреби на жртвите на различни облици на насилство, па во согласност со тоа, не се отворени за општата популација. Иако овие специјализирани сервиси може да бидат раководени и финансирани и од страна на државата, сепак, во најголемиот дел нив ги обезбедуваат и нудат невладините организации кои работат во оваа област.

Во специјализирани сервиси спаѓаат: засолништа за жени жртви на насилство, кризни центри за жртви на силување, центри за жртви на сексуално насилство, телефонски линии за помош, советувајќи центри (кризна интервенција, психолошко советување, бесплатна правна помош). Специјализираните услуги се обезбедуваат без надоместок, на начин на кој се штити приватноста, достоинството и угледот на жртвите. Специјализираните услуги се достапни за сите жртви, а исто така и за нивните деца, независно од волјата на жртвата да сведочи во постапка против сторителот.

ТЕЛЕФОНСКИ ЛИНИИ ЗА ПОМОШ (СОС-ЛИНИИ) се една од најважните алатки кои им овозможуваат на жртвите да побараат и да најдат помош и поддршка. Една СОС-линија со добро познат број што овозможува поддршка и т.н. кризно советување, како и упатување до други директни услуги – сместување, советувајќишта, полиција и центар за социјална работа, е всушност, основата на секој вид услуга за сите форми на насилство. СОС-линијата треба да овозможува поддршка на сите јазици што се говорат во заедницата.

КРИЗЕН ЦЕНТАР е специјализиран сервис за жени жртви на насилство. Се работи за соодветни објекти, на тајна локација, кои се лесно достапни за интервентно сместување (од 24 до 48 часа) на жени и деца жртви на семејно насилство, како и жени и девојки жртви на сексуално насилство и силување. Покрај сместување, храна, облека, медикаменти и други потреби, кризниот центар овозможува и лекарски, лабораториски и судскомедицински услуги.

ЗАСОЛНИШТА ИЛИ СИГУРНИ КУЌИ (ШЕЛТЕР) се наменети да обезбедат пристап до безбедно сместување на жени и деца жртви на насилство, во моментот кога тоа ќе им биде потребно, односно кога постои сознание за реална закана за животот и здравјето на жртвата. Покрај сместување (кое најчесто е од 3 до 6 месеци, а може да се продолжи најмногу до 1 година), засолништата обезбедуваат храна, облека, средства за хигиена, медикаменти, како и други потреби. Жртвите сместени во засолниште добиваат психосоцијална помош и поддршка, третман за надминување на траумата, правно советување, вклучување во активните мерки за вработување на жртвата со цел таа да се вклучи во пазарот на трудот и да постигне финансиска независност, како и други услуги во зависност од потребите на жртвата согласно закон. Засолништата се раководени од Министерството за труд и социјална политика или од женски граѓански организации.

БЕСПЛАТНА ПРАВНА ПОМОШ вклучува бесплатни совети за правна заштита, преземање на различни усни и писмени дејствија за заштита (тужби, жалби, приговори итн.), како и бесплатно застапување во судски случаи. Таа има клучно значење за жените кои преживеале насилство, бидејќи судските и административни постапки се најчесто долги и комплексни и жртвите имаат потреба од правна помош за да можат да ги остварат своите права. Бесплатна правна помош се обезбедува преку Министерството за правда и граѓанските организации.

ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОМОШ И ПОДДРШКА е општ термин за нетерапевтска интервенција преку која ќе ѝ се помогне на жртвата да се справи со последиците од преживеаното насилство, без разлика дали е во домот или надвор од него. Се однесува на повеќе видови помош и поддршка на жените жртви на различни форми на насилство, вклучувајќи превенција, советување и кризна интервенција. Советувалиштето е безбедно место за разговор во кое жртвите може да ги споделат своите трауматски искуства и доживувања и да работат на нивно надминување, а во насока на реинтеграција и продолжување со секојдневното живеење.

РЕИНТЕГРАЦИЈА е континуиран процес што го спроведуваат државните институции и граѓанските организации и чија цел е целосно вклучување/враќање во општеството (интеграција) и закрепнување (рехабилитација) на жени кои преживеале некаква форма на родово базирано насилство. Овој процес значи дека жената која преживеала насилство ќе се рехабилитира и реинтегрира од психолошки, социјален, правен и економски аспект за да ѝ се обезбеди „враќање“ во нејзиното примарно опкружување (семејството и локалната заедница), и во поширок контекст „враќање/повторно вклучување“ во општеството преку обезбедување психосоцијални услуги, правна поддршка, здравствена заштита и

економско јакнење. Реинтеграцијата вклучува и обезбедување помош и поддршка на децата и/или семејството на жената жртва.

СОВЕТУВАЛИШТЕ ЗА ПСИХОСОЦИЈАЛЕН ТРЕТМАН НА СТОРИТЕЛИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО е програма развиена врз основа на когнитивно-бихевиорална психотерапија чија основна цел е промена на насилното однесување првенствено преку разбирање и прифаќање на сторителот дека извршил насилство, вежбање на техники за справување со гнев и учење на нови ненасилни облици на однесување.

УСВОЕНИ ДЕФИНИЦИИ НА ПОИМИ ПОВРЗАНИ СО ЛГБТИ ЛУЃЕТО СОГЛАСНО МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ

СОВЕТУВАЛИШТЕ ЗА ПСИХОСОЦИЈАЛЕН ТРЕТМАН НА СТОРИТЕЛИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО е програма развиена врз основа на когнитивно-бихевиорална психотерапија чија основна цел е промена на насилното однесување првенствено преку разбирање и прифаќање на сторителот дека извршил насилство, вежбање на техники за справување со гнев и учење на нови ненасилни облици на однесување.

СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА е способност за трајна емоционална, романтична и физичка привлечност кон одредено лице; партнерот/партнерите можат да бидат од различен пол (хетеросексуалност), од ист пол (хомосексуалност) или од двата пола (бисексуалност).

ЛГБТ е сеопфатен термин кој се однесува на луѓето кои се идентификуваат како лезбијки, геј-мажи, бисексуалци и/или транс. И покрај честото совпаѓање меѓу сексуалната ориентација и родовиот идентитет во заедницата, што се однесува на здравствените прашања, на насилството и дискриминацијата, родовиот идентитет и сексуалната ориентација се различни аспекти на идентитетот на единката, и не треба да се поистоветуваат.

ИНТЕРСЕКСУАЛНО ЛИЦЕ се однесува на лице кое има мешавина на машки и женски генетски и/или физички карактеристики. Многу интерсексуални лица се сметаат себеси за дел од транс-заедницата.

МСМ („мажи кои имаат секс со мажи“ или „секс меѓу мажи“) е термин кој се користи во јавното здравство и се однесува на кој било маж кој има сексуални односи со друг маж без разлика дали тоа се случува повремено, редовно или како израз на геј-идентитет. Терминот се користи за да се опише тип на сексуална активност без да се навлегува во дефинирање на идентитетот на лицата (геј или стрејт) и се употребува со цел здравствените интервенции (особено во образованието и услугите за ХИВ/СИДА) да може да им се нудат на лицата врз основа на нивната

потреба. Еквивалентниот термин ЖСЖ („жена со жена“) не постои во јавните документи, но се користи во истражувањата.

КЛУЧНИ ПОИМИ ЗА ТРАНС-ЛУЃЕТО

РОД е поим кој се однесува на социјалниот и културниот конструкт на тоа да се биде маж или жена. Меѓутоа, некои луѓе не се идентификуваат во рамките на бинарниот машко-женски систем. Родот постои независно од полот, така што родот на поединецот не одговара секогаш на полот кој му е назначен при раѓањето.

ПОЛ е класификација на луѓето на машки и женски. При раѓањето, на бебињата им се означува полот, обично врз основа на изгледот на нивната надворешна анатомија. Полот на лицето, како што го дефинира биологијата, е комбинација од телесни карактеристики која ги вклучува: хромозомите, хормоните, внатрешните и надворешните репродуктивни органи и секундарните полови карактеристики. Бебињата чиј пол не може да се класифицира ниту како машки ниту како женски, се класифицираат како интерсексуални.

РАЗЛИКАТА МЕЃУ РОД И ПОЛ⁵

Терминот пол реферира на биолошки диференцијации (Oxford English Dictionary). Терминот пол реферира на биолошки и физиолошки карактеристики кои ги дефинираат мажите и жените (Светска здравствена организација). Полот е детерминиран од биолошките дискурси и освен со медицинска интервенција, тој е неменлив.

Терминот род ја истакнува социјалната и културната наспроти биолошката дистинкција меѓу половите (Oxford English Dictionary). Терминот род реферира на социјално конструирани улоги, однесувања, активности и вредности кои одредено општество ги смета за подобни за мажите и жените (Светска здравствена организација). Родот е детерминиран од општествени фактори – историја, култура, традиција, општествени норми, религија.

Биолошките разлики кај мажите и жените се сведуваат на половите, репродуктивните и хормонските обележја.

⁵Клучни концепти на родовите студии, предавање, д-р Ирена Цветковиќ за обуките за медиумски професионалци во рамките на проектот “Different discourse better reality, media in combating gender based violence – strengthening media literacy on gender based violence” поддржан од UNWomen во Скопје.

Терминот пол се употребува во биолошките дискусии, односно секогаш кога зборуваме на тема поврзана со вродените, биолошки разлики меѓу луѓето. Врз основа на овие полови разлики е создадено, нормализирано, натурализирано поимање дека мажот и жената се целосно спротивни различни битија. Различните полови обележја ги одредуваат општествените улоги, задачи, привилегии, начини на однесување, облекување како „природно“ мажествени и женствени. Сепак, стекнатите општествени разлики се поголеми од биолошките разлики. Конструктот и изведбата на овие доделени карактеристики, социјални, културолошки и економски атрибути од страна на општеството врз индивидуите, се нарекува род. Терминот род се употребува кога говориме за разликите меѓу мажите и жените кои не се телесни, биолошки, репродуктивни.

РОДОВ ИДЕНТИТЕТ е внатрешното чувство на поединецот во однос на неговиот род. За транс-луѓето, нивниот внатрешен родов идентитет не соодветствува на полот кој им е запишан при раѓањето. Повеќето луѓе имаат родов идентитет на маж или жена (или момче или девојче), но некои лица не можат сопствениот идентитет да го вклопат во овие две опции.

ТРАНСРОДОВИ или **ТРАНС** претставува сеопфатен термин кој ги вклучува сите луѓе чијшто родов идентитет не се совпаѓа со полот кој им е запишан при раѓањето, како и оние кои сакаат да го прикажат својот родов идентитет на начин различен од полот кој им е запишан при раѓањето. Трансродови луѓе се оние луѓе кои чувствуваат дека мораат или пак преферираат, дали преку говор, облека, додатоци, козметика или физички промени, да се претстават себеси различно од очекувањата за родовата улога која им била назначена при раѓањето. Ова ги вклучува, меѓу многуте други, транссексуалните и трансродовите лица, трансвеститите, кросдресерите, безродовите, мултиродовите лица, родово квир лицата, интерсекс лицата и родово варијантните лица кои се поврзуваат или идентификуваат на кој било начин од горенаведените.

ЦИСРОДОВИ или **ЦИС** е термин кој се користи за луѓето чиј пол е во согласност со нивниот родов идентитет.

ДЕПАТОЛОГИЗАЦИЈАТА на транс-идентитетите значи дека тоа што некој е транс веќе нема да се гледа или карактеризира како психолошка абнормалност. Според новата класификација на болести на Светската здравствена организација МКБ-11, трансродовоста, односно транс-идентитетите, не спаѓаат во менталните растројства.

Родовото изразување е надворешното претставување на родот, искажано преку името, родот на обраќање, облеката, фризура, однесувањето, гласот или телесните карактеристики.

РОДОВОТО ИЗРАЗУВАЊЕ е надворешното претставување на родот, искажано преку името, родот на обраќање, облеката, фризура, однесувањето, гласот или телесните карактеристики.

РОДОВО КВИР или **РОДОВО ФЛУИДНИ** или **НЕБИНАРНИ** лица се оние лица кои не се идентификуваат во рамките на бинарниот машко-женски систем, туку некаде надвор од него или помеѓу овие две опции.

Некои родово квир лица користат неутрални заменки (во англискиот јазик тоа се „they/them“, додека во македонскиот јазик сè уште немаме соодветни форми).

ПРАВНО ПРИЗНАВАЊЕ НА РОДОТ е постапка за промена на името, ознаката за пол и матичниот број во матичните книги и документи, како што е изводот од матичната книга на родените, личната карта, пасошот и возачката дозвола.

ТРАНССЕКСУАЛЕЦ е постар термин кој потекнува од медицинската заедница и круговите на психолозите. Овој поим сè уште го преферираат некои лица кои трајно ги измениле – или имаат намера да ги изменат – своите тела по пат на медицински интервенции (кои вклучуваат, но не се ограничени на хормони и/или хируршки процедури). За разлика од трансродовите (транс) лица, „транссексуалец“ не е сеопфатен термин. Најдобро е да прашате кој термин го преферира поединецот.

ТРАНСРОДОВ МАЖ или **ТРАНС-МАЖ** се поими кои можат да ги користат луѓе на кои при раѓањето им е припишан женски пол, меѓутоа се идентификуваат како мажи и живеат како мажи. Најдобро е да прашате кој термин го преферира поединецот.

ТРАНСРОДОВА ЖЕНА или **ТРАНС-ЖЕНА** се поими кои можат да ги користат лица на кои при раѓањето им е припишан машки пол, меѓутоа се идентификуваат како жени и живеат како жени. Најдобро е да прашате кој термин го преферира поединецот.

ТРАНЗИЦИЈАТА ги вклучува сите лични, медицински и правни чекори, или само некои од нив: кажување на семејството, пријателите и колегите; употреба на различно име и нов род на обраќање; различна облека; промена на името и/или ознаката за пол во документите; хормонска терапија; и можеби (иако не секогаш) еден или повеќе видови хируршки интервенции.

ТРАНСФОБИЈАТА е матрица на културни и лични убедувања, мислења, ставови и агресивно однесување засновано врз предрасуди, гадење, страв и/или омраза насочена кон поединци или групи кои не се вклопуваат или ги надминуваат општествените очекувања и норми во однос на родот и полот. Трансфобијата се изразува на различни начини, како на пример, со физичко насилство, трансфобичен говор и навреди, дискриминирачки медиумски прилози и социјално исклучување. Трансфобијата, исто така, вклучува и институционализирани форми на дискриминација, како што се криминализација, патологизација или стигматизација на различните родови идентитети и изразувања.

УСВОЕНИ ДЕФИНИЦИИ НА ПОИМИ ПОВРЗАНИ СО СЕКСУАЛНАТА РАБОТА СОГЛАСНО МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ

СЕКСУАЛНА РАБОТА претставува процес на обезбедување сексуални услуги за пари или за добра. Терминот сексуална работа на неосудувачки начин правилно ги опишува искуствата на луѓето вклучени во сексуалната работа (различните видови на сексуална работа кои спаѓаат во секс-индустријата) и не ограничува различна полова/родова вклученост во сексуалната работа.

СЕКСУАЛНИ РАБОТНИЦИ се жени, мажи, трансродови возрасни и млади луѓе (со наполнети 18 години) кои повремено или редовно примаат пари или добра во размена за сексуални услуги.

АБОЛИЦИЈА е пристап кој ја гледа сексуалната работа како експлоатација врз жената. Застапниците за аболиција веруваат дека сексуалната работа по дефиниција е експлоатирачка, насилна и блиска со ропство, а сексуалните работници се жртви. Тие се застапуваат за елиминирање на сексуалната работа преку казнување на побарувањето, односно криминализација на корисниците на сексуални услуги и третите лица кои управуваат или поседуваат секс-бизниси.

ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЈА НА СЕКСУАЛНАТА РАБОТА подразбира елиминација на репресивните казнени политики и воведување на закони кои важат за другите работници и бизниси – правото на признавање и заштита под законите за труд (работна сила) и вработување, право на формирање и вклучување во професионални асоцијации или синдикати и правото на легално поминување на границите за работа.

КРИМИНАЛИЗАЦИЈА НА СЕКСУАЛНАТА РАБОТА има за цел да стави крај на процесот на купување и продавање сексуални услуги со тоа што се забранува со закон. Сексуалните работници, корисниците на нивните услуги, трети лица кои поседуваат или управуваат со секс-бизниси, како и други вработени во секс-бизнисот (чистач/ка, рецепција, обезбедување и сл.) може да се соочат со кривична санкција.

ЛЕГАЛИЗАЦИЈА НА СЕКСУАЛНАТА РАБОТА подразбира организирање на сексуалната работа под соодветни услови и контрола. Легализацијата може да вклучува: формирање на зони каде што сексуалната работа е дозволено да се случува; регистрација на сексуалните работници; задолжителни здравствени прегледи за сексуалните работници и друго.

ТРУДОВ ПРИСТАП КОН СЕКСУАЛНАТА РАБОТА е пристап кој ги гледа проблемите на здравјето и сигурноста на сексуалните работници преку призмата на работничките права, декриминализацијата на сексуалната трговија и колективното организирање на сексуалните работници за подобрување на работните услови и безбедноста при работа.

НАМАЛУВАЊЕ НА ШТЕТИ е филозофија и стратегија за тоа како ние им овозможуваме информација и поддршка на оние кои практикуваат ризично однесување во нашите заедници. Овој концепт вклучува помош на луѓето кои употребуваат дроги, сексуалните работници/чки и маргинализираните заедници воопшто. Наместо да ги игнорира или осудува однесувањата кои се ризични преку промовирање апстиненција или криминализација, намалувањето на штети се стреми кон зајакнување на индивидуите и заедниците со цел да се намалат можните штетни последици од таквите однесувања. За сексуалната работа тоа може да значи промовирање на едукација, еманципација, грижа, подобри здравствени и работни услови, декриминализација на сексуалните работници, пристапи засновани врз почитување на основните човекови права.

РИЗИЧНО ОДНЕСУВАЊЕ е синтагма која се употребува во стратегиите за превенција на ХИВ/СИДА и сексуално преносливи инфекции (СПИ). Со неа се означуваат потенцијално ризичните начини на однесување и сексуален однос преку кои можат да се пренесат/добијат ХИВ/СИДА и СПИ.

РИЗИЧНА ГРУПА, наспроти ризично однесување, е синтагма што е (пример, хомосексуалците, корисниците на дроги, сексуалните работници како ризична група и сл.). Ваквото гледиште (ризична група), наместо превентивна улога, има спротивен ефект и го „потпомага“ социјалното исклучување и маргинализирање на одредени луѓе, со што ги прави уште поранливи по однос на пренесувањето на ХИВ/СИДА и СПИ, а дава и лажна сигурност дека општата популација е заштитена и неподложна на ризик.

ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ претставува регрутирање, превезување, пренос, засолнување или прифаќање на лица, по пат на закана, или со употреба на сила, или со други форми на присила, или грабнување, или измама, или залажување, или со злоупотреба на моќ или состојба на немоќ, или со давање или примање пари или корист за да се добие согласност на лице кои има контрола над друго лице, заради експлоатација. Експлоатацијата вклучува експлоатација на проституција на други лица или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропството, слугување или отстранувањето на органи. Како и во кој било друг сектор во стопанството, постоењето на елементи на експлоатација е присутен и во секс-индустријата. Мешањето на сексуалната работа со експлоатација, и мешањето на експлоатирачките работни услови со трговија со луѓе, води кон штетни закони што ги оддалечуваат сексуалните работници од остварување на средства за живот и ги ограничува во организирањето за подобри работни услови и за бранење на своите работнички права.

МАРГИНАЛИЗИРАНА ГРУПА е група од поединци кои ги обединува специфична положба во општеството, кои се објект на предрасуди, кои имаат посебни карактеристики што ги прават подложни на дискриминација и/или насилство и помала можност за остварување и заштита на правата и слободите.

МИТОВИ И ФАКТИ ЗА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИТЕ

МИТОВИ

Насилството врз жените е прашање што ги засега само жените.

Ништо не можеме да сториме за да се запре насилството врз жените.

Мажите не можат да го контролираат својот гнев.

Насилството влијае само врз одредени групи жени.

Семејното и сексуалното насилство се единствените видови насилство врз жените.

ФАКТИ

Насилството долгорочно влијае врз физичкото и менталното здравје на жените и децата и доведува до сиромаштија и маргинализација. Тоа е прашање што ги засега и жените и мажите. Сите можеме да промовираме култура на почитување и ненасилство.

Насилството врз жените е производ на научените ставови и норми. Семејното насилство може да се превенира преку елиминирање на родовите стереотипи и промовирање на култура на почитување и еднаквост во семејството и општеството.

Чувството на лутина не води автоматски до насилство. Мажите кои се насилни кон жените избираат насилство како начин на покажување моќ и контрола над своите партнерки.

Истражувањата покажуваат дека насилството не познава граници и може да влијае врз жените од сите социјални, економски, културни и семејни средини

Физичката злоупотреба е само една од многуте форми на насилство. Меѓународните закони го дефинираат насилството врз жените како „секој чин на родово базирано насилство што резултира или може да резултира со физички, сексуални или ментални повреди или страдање на жените“.

МИТОВИ

ФАКТИ

<p>Мажите немаат никаква улога во спречувањето на насилството врз жените.</p>	<p>Мажите од целиот свет се здружуваат и бараат да се стави крај на насилството врз жените. Тие учествуваат на јавни настани, разговараат со своите пријатели и ги воспитуваат своите синови да се однесуваат кон жените како еднакви. Мажите имаат клучна улога во борбата против насилството врз жените</p>
<p>Семејното насилство е приватна, семејна работа.</p>	<p>Насилството врз жените е кршење на човековите права и сериозно, широко распространето кривично дело. Заедничка одговорност е да се стави крај на родово базираното насилство.</p>
<p>Нема ништо лошо во сексистичката шега.</p>	<p>Сексистичкиот став и сексистичките шеги ги промовираат и зајакнуваат родовите стереотипи и дискриминацијата на жените. Со нивна толеранција го толерираме сексизмот.</p>
<p>Жените кои преживеале насилство не се во можност да го прекинат кругот на насилство.</p>	<p>Иако насилството носи сериозни последици, многу од жените кои преживеале насилство успеале да ги надминат последиците и се активирале преку нудење помош и поддршка на други жени жртви.</p>
<p>Сексуалното насилство е поверојатно да го изврши непознат сторител.</p>	<p>Токму спротивното. Всушност, две третини од сексуалните напади ги извршил некој познат на жртвата. Според некои студии, само 2 % од сторителите на сексуално насилство се целосно непознати.</p>

МИТОВИ

Сторителот на насилство е секогаш поголем и посилен. Жртвата секогаш е помала и послаба

Луѓето кои се насилни под дејство на дрога или алкохол не се одговорни за своите постапки.

Жртвите честопати го предизвикуваат насилството извршено врз нив. Тие го добиваат заслуженото.

ФАКТИ

Висината, тежината, силата или која било друга физичка карактеристика не е доволен показател дали некој е сторител или жртва на насилство. Овој мит ги зема предвид само физичките аспекти на семејното насилство. Не треба многу сила за да се искрши некој предмет во домот, да се искине облеката на жртвата или вербално да се закани.

Насилниците го користат пиењето како еден од многуте изговори за насилство и како начин да избегнат одговорност за своето однесување. Прекинувањето на употребата на алкохол и дроги секогаш не значи прекинување на насилното однесување. Затоа е неопходно да се третираат двата проблема.

Сторителите на насилство честопати манипулираат за жртвите да ја бараат вината во себе. На тој начин тие ја одржуваат лажната идеја дека жртвите се одговорни за насилството што го доживеале и дека тие го предизвикале. Без оглед на ситуацијата што претходела, секогаш постои ненасилен начин на одговор. Насилниците го избираат насилството и се единствено одговорни за него. Жртвите не го предизвикуваат.

МИТОВИ И ФАКТИ ЗА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО ВО ЛГБТИ ВРСКИТЕ

МИТОВИ

Семејното насилство се случува само во хетеросексуалните врски.

Инцидентите на семејно насилство се помалку сериозни во ЛГБТИ врските отколку во хетеросексуалните врски.

Психолошкото насилство, понижувањето, навредувањето или обид за следење, контрола или закана, не е толку сериозно како физичкото или сексуалното насилство.

ЛГБТИ жртвите можат полесно да ги напуштат насилните врски отколку жртвите кои се во хетеросексуална врска.

ФАКТИ

Иако многу луѓе веруваат дека само стрејт-жените можат да бидат жртви на семејно насилство, семејното насилство, всушност, се јавува во ЛГБТИ врските со слични или повисоки стапки отколку кај општата популација.

Насилството кое го преживуваат ЛГБТИ лицата е со ист интензитет како и во хетеросексуалните врски. Истражувањата покажуваат дека геј-мажите и бисексуалните жени имаат поголема веројатност да доживеат сериозно физичко насилство, вклучително и тепање, палење или давење.

Психолошкото насилство е еднакво сериозна форма на насилство. Особено закана за јавно откривање на сексуалната ориентација или родовиот идентитет на друго лице, се често користено средство за контрола меѓу ЛГБТИ лицата.

ЛГБТИ врските се исто толку легитимни како и хетеросексуалните врски. Без оглед на родовиот идентитет, сексуалната ориентација или брачниот статус на две лица во врска, напуштањето насилен партнер е често тежок и болен процес. Да се биде во ЛГБТИ врска не ја намалува таа болка.

МИТОВИ

ФАКТИ

Насилството во хомосексуалните врски е сексуално однесување, една верзија на садомазохизам. На жртвите, всушност, тоа им се допаѓа.

Насилството во врската никогаш не е сексуално однесување. Во консензуалните С & М врски, секоја форма на насилство, принуда или доминација се јавува во контекст на договор во кој постои доверба и договор за границите на тоа однесување. Спротивно на тоа, семејното насилство се одвива без никаква заемна доверба или договор, без согласност и без уживање на двете страни. Насилството во врската не вклучува таков договор. Насилството во врската е злоупотреба, манипулација и контрола кои не се посакувани од страна на жртвата.

Лезбијките и геј-мажите го преувеличуваат насилството што им се случува. Да е навистина толку лошо, можат да го напуштат насилниот партнер/ка.

Повеќето жртви, всушност, го минимизираат насилството што им се случува поради чувството на вина, срам и самообвинување кое е поврзано со виктимизацијата, како и поради недостигот на доверба кај другите и одбивање да ја слушнат вистината. Одлуката да се напушти насилната врска е често најтешката одлука која жртвата треба да ја донесе. Многу потешка отколку да одлучи да остане. Тоа е поради заканите од насилниците за уште потешко насилство, понекогаш и закани за убиство. Истражувањата покажале дека инцидентите на семејно насилство ја зголемуваат сериозноста и интензитетот кога жртвата ќе замине. За напуштање на насилната врска потребни се средства како што се пари, домување, транспорт и систем за помош и поддршка.

МИТОВИ

Семејно насилство првенствено се јавува кај хомосексуалци и лезбијки кои се помалку образовани, сиромашни и/или се промискуитетни.

За лезбијките или хомосексуалните жртви на семејно насилство е полесно дагонапуштатнасилникот отколку за хетеросексуалните жени.

ФАКТИ

Жртвитенасемејнонасилство, како и насилниците, се од сите сфери на животот, од ралично етничко потекло, социоекономски групи и образовни нивоа. Етничките и класистички стереотипи за семејното насилство се чести не само во ЛГБТИ заедницата туку и кај хетеросексуалните насилни врски.

Овој мит е овековечен со културолошка хомофобија што ги опишува ЛГБТИ врските како помалку значајни од хомосексуалните врски. Истополовите двојки се исто испреплетени и вклучени во животот на другиот како и хетеросексуалните парови. На ЛГБТИ лицата им е дури и потешко да заминат, поради немањето поддршка од центрите за социјална работа, полицијата, семејството (особено ако се отфрлени) итн. Лажната претпоставка дека ЛГБТИ лицата немаат деца влијае и врз митот дека на ЛГБТИ лицата им е полесно да го напуштат насилниот партнер.

НАЦИОНАЛНА И МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА РАМКА И МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА ОД РОДОВО БАЗИРАНОТО НАСИЛСТВО (ЗАКОНСКИ, САМОРЕГУЛАТОРЕН, ПОСТАПУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ)

ШТО ОПФАКА СИСТЕМОТ ЗА ЗАШТИТА НА ЖРТВИ НА РОДОВО БАЗИРАНО И СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА?

Системот за заштита на жртвите од родово базирано и семејно насилство во Република Северна Македонија се состои од две компоненти: граѓанскоправен систем на заштита (граѓански систем) и кривичноправен систем на заштита (кривичен систем).

Граѓанскиот систем регулира привремени мерки за заштита со цел да се обезбеди брза и безбедна заштита на жртвите на семејно насилство, како и специјализирани услуги за помош и поддршка на жртвите. Релевантни институции кои се одговорни за обезбедување заштита, помош и поддршка на жртвите се центрите за социјална работа (под надлежност на Министерството за труд и социјална политика), полицијата (под надлежност на Министерството за внатрешни работи), здравствените институции (под надлежност на Министерството за здравство), образовните институции (под надлежност на Министерството за образование и наука) и граѓански организации.

КЛУЧНИ ЗАКОНИ КОИ ГО РЕГУЛИРААТ ГРАЃАНСКИОТ СИСТЕМ НА ЗАШТИТА

1. Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство⁶

Новиот закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство (усвоен во јануари 2021, а стапи на сила во мај 2021 година) е дел од процесот на усогласувањето на националното законодавство со одредбите на Истанбулската конвенција. Неговата цел е да се обезбеди заштита од сите форми на насилство врз жени, вклучувајќи го и семејното насилство, како и да се преземат сите неопходни превентивни мерки кои ќе придонесат кон намалување на насилството и кон воспоставување на родово рамноправно општество.

Новиот закон за првпат, во поимникот, дефинира што значи „насилство врз жените“ (став 1), „родово базирано насилство врз жените“ (став 2), „семејно насилство“ (став 3) и „насилство од интимен партнер“ (став 5). Освен тоа, дефинирани се сите форми на насилство врз жените, и тоа: физичко насилство, психичко насилство, демнење, економско насилство, сексуално насилство и силување, сексуално вознемирување, сексуално вознемирување преку Интернет, присилен брак, женско генитално осакатување, присилен абортус и присилна стерилизација, трговија со жени и присилна контрола врз жените. Овој закон ги дефинира „сексуално насилство и силување“ како секое дело од сексуална природа од страна на кој било дел од телото или предмет врз телото на друго лице без негова/нејзина согласност.

⁶Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство (2021), МТСП, „Службен весник на РСМ“ бр. 24/20.01.2021, достапен на: <https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=54941>

Ова е првиот закон што го дефинира овој вид на насилство врз жените преку концептот на согласност.

Едно од најважните подобрувања во системот на заштита донесено со новиот закон е принципот на должно внимание, кој ги обврзува сите учесници во системот на заштита да ги преземат сите соодветни законодавни, административни, судски и други мерки за спречување, заштита, истрага, казнување и да обезбедат праведна компензација на жртвите.

Основни начела на законот се: недискриминација, забрана за виктимизација, поддршка на ранливи жени, соодветно приспособување за жени со попреченост, родово одговорни политики и зајакнување на жените жртви на насилство. Законот предвидува и воспоставување на специјализирани услуги за помош и поддршка на жените жртви на различни форми на родово базирано и семејно насилство.

Новиот закон ја дефинира реинтеграцијата на жртвите на насилство (член 99), за првпат во системот на заштита и превенција од насилство врз жени и семејно насилство, каде што преку посебна програма за реинтеграција на жртви на насилство ќе се обезбедат следниве услуги: привремено домување, психолошко советување, финансиска помош специјално наменета за жени жртви на насилство, можности за образование и обука од различни области, како и помош при вработување.

2. Закон за социјална заштита⁷

Законот прецизира дека сите поими и изрази употребени во него се неутрално родови и се однесуваат и на мажи и на жени (член 5). Имајќи ја предвид комплексноста на родово базираното насилство и семејното насилство и повеќекратните последици врз жртвите, нивните деца, семејните единици и општеството, со Законот треба да се осигури дека жртвите на било која форма на насилство ќе добијат социјална заштита соодветна на нивниот економски статус, институционална и вонинституционална поддршка и спречување на сиромаштија.

Законот предвидува неколку различни видови помош и поддршка на жртвите на семејно насилство⁸:

- Еднократна парична помош за жртвите на семејно насилство и тоа: до 15.000 денари за потребите на лице-жртва на семејно насилство за обезбедување на итна заштита и згрижување и до 12.000 денари за задоволување на потребите на лице-жртва на семејно насилство за остварување на право на здравствена заштита и медицински третман (член 62).
- Право на здравствена заштита на лице-жртва на семејно насилство за кое се презема мерка на заштита согласно со прописите од областа на превенција, спречување и заштита од семејно насилство и лице-жртва на трговија со луѓе (член 66).

⁷Закон за социјална заштита, МТСП, 2019 г., достапен на:

https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/28.5_zakon_SZ.pdf

⁸Забелешка: Законот за социјална заштита донесен во мај 2019 година сè уште не е усогласен со новиот Закон за превенција и спречување на насилство врз жени и семејно насилство, и е предвидена заштита и поддршка само на жртви на семејно насилство.

Покрај здравствената заштита и финансиската помош предвидена за жртви на семејно насилство, Законот ги дефинира различните видови на специјализирана помош и поддршка на жртвите (како услуги за советување со цел превенирање, ублажување и надминување на последиците од семејното насилство (член 73), услуги за привремен престој (сместување во шелтер-центар) во времетраење до три месеци, со можност за продолжување за уште три месеци, а во исклучителни случаи кога состојбата не е надмината, до една година (член 83) итн.). Во Законот за социјална заштита се регулирани мандатот, улогата и надлежностите на центрите за социјална работа.

ДРУГИ ЗАКОНИ ВАЖНИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖЕНИ И ДЕВОЈКИ ЖРТВИ НА РОДОВО БАЗИРАНОТО НАСИЛСТВО И СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Закон за вработувањето и осигурување во случај на невработеност⁹

Со овој закон се предвидува ослободување од плаќање на придонеси на задолжително социјално осигурување од работодавци кои ќе ангажираат/вработат лица жртви на семејно насилство. Агенцијата за вработување на РСМ со посебен акт ги дорегулира правата и обврските што произлегуваат од различниот статус на лицата, а со тоа и можностите за користење на активните мерки за вработување предвидени во оперативните планови за вработување кои на годишно ниво ги носи Министерството за труд и социјална политика.

Закон за бесплатна правна помош (2019)¹⁰

Бесплатната правна помош може да биде дадена како примарна и како секундарна. Примарната помош се дава од овластено службено лице на Министерството за правда, овластено здружение и правна клиника. Секундарна правна помош даваат адвокати во постапка пред суд, државен орган, ФПИО, ФЗО и лица кои вршат јавни овластувања во согласност со одредбите од овој Закон. Средствата за одобрување на бесплатната правна помош и трошоците за дадената правна помош во постапките предвидени со овој Закон се обезбедуваат од буџетот на Министерството, како и од донации и други приходи во согласност со закон. Важно е да се нагласи дека со новиот Закон и другите трошоци врзани со постапката (на пример, судски такси, трошоци за вештачење) нема веќе да бидат на товар на граѓаните, туку ќе бидат опфатени со бесплатната правна помош. Во однос на жртвите на родово базирано насилство и семејно насилство, овој Закон ги препознава и ги опфаќа во примарната правна помош (чл. 6 од ЗБПП), како и во давањето на секундарна правна помош. Секундарната правна помош опфаќа застапување во постапка пред суд, државен орган, ФПИО, ФЗОМ. Во чл. 20 е предвидено одобрување на секундарна правна помош без утврдување на финансиската состојба на жртвите на семејно насилство, за покренување и застапување во постапка за изрекување

⁹Закон за вработувањето и осигурување во случај на невработеност, МТСП, достапен на: https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/trud_2017/pravilnici/16.11-%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%9E%D1%81%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%9D%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.pdf

¹⁰Закон за бесплатна правна помош, МП, 2019 г., достапен на: <https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20besplatna%20pravna%20pomos.pdf>

на привремени мерки за заштита од семејно насилство пред надлежен суд. Повеќе информации за тоа што опфаќа примарната и секундарната правна помош може да се видат во чл. 6, чл. 7 и чл. 13 од Законот.

Закон за спречување и заштита од дискриминација¹¹

Со овој законски акт се овозможува еднаква заштита и достоинствен живот за сите граѓани и граѓанки на Република Северна Македонија. Основа за донесување на овој Закон е Уставот, во кој се утврдени основните слободи и правата на човекот и граѓанинот. Законот за спречување и заштита од дискриминација е т.н. *lex generalis*, односно не ја уредува детално секоја област на која се однесува. Во новиот закон се вклучени општи одредби, кои подетално се уредуваат во посебни закони. Со вклучувањето на основите на сексуална ориентација и родов идентитет, Законот ја проширува заштитата од дискриминација кон оваа група на граѓани. Ова законско решение овозможува превенција и еднаков пристап до механизмите за заштита од дискриминација за сите граѓани.

ПОСТАПУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ПРИ ПРИЈАВА НА НАСИЛСТВО

Постапување на Центарот за социјална работа

Постапувањето на ЦСР е регулирано во законите опишани погоре (Закон за социјална заштита и Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство). Постапувањето на ЦСР во соработка со другите надлежни институции какви што се полицијата, здравствените установи и граѓанските судии, е регулирано во Протоколот за меѓусебна соработка на надлежните институции.

Како ЦСР постапува по пријавен случај на насилство врз жена и семејно насилство.

Откако е пријавен случајот, Центарот е должен веднаш или најдоцна во рок од 12 часа да направи првична процена на потребите на жената жртва, процена на ризикот од повторување на насилството и да изготви индивидуален план за работа, земајќи ги предвид природата, интензитетот и времетраењето на насилството, како и здравствениот, семејниот статус и други релевантни околности.

По направената процена, Центарот мора да преземе мерки за заштита на жртвата од повторно насилство и да помогне во справување со последиците од преживеаното насилство.

Мерките за заштита кои ќе бидат понудени зависат од специфичните потреби на жртвата. Повеќе за мерките може да се види во Глава VII од Законот. Во ситуација на сериозна опасност и закана за животот и здравјето на жената и нејзините деца, ЦСР треба да организира сместување или згрижување во засолниште или кризен центар. Доколку жртвата згрижена во засолниште има деца кои посетуваат основно училиште или градинка, стручниот тим од Центарот за социјална работа треба да ги извести образовните установи за ситуацијата и да овозможи непречено следење на наставата. Поради веројатноста од губење на работното место по сместување во засолниште, или пак доколку жртвата била невработена,

¹¹Закон за спречување и заштита од дискриминација, достапен на: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/27,5-Zakon%20za%20zastita%20od%20diskriminacija.pdf>

Стручниот тим треба да ја информира за постојните мерки за вработување, да ѝ помогне во остварување на контакт со Агенцијата за вработување и нејзино вклучување во програмите и активните мерки за вработување. **ЦСР е должен да достави предлог за изрекување привремени мерки на заштита (ПМЗ) до граѓанскиот надлежен суд**, секогаш кога постои ризик од повторување на насилството и е потребно да се обезбеди заштита на жртвата на семејно насилство. Подготовката на предлогот за изрекување на привремените мерки за заштита се прави врз основа на процена на видот и степенот на насилство, околностите во кои се случило насилството и можностите за негово продолжување или повторување. За да поднесе предлог за изрекување привремени мерки, ЦСР бара писмена согласност од жената жртва на насилство. Вообичаено е ЦСР да предлага повеќе мерки во исто време, со цел да се обезбеди сеопфатна и ефективна заштита за жените жртви на насилство. Привремените мерки за заштита таксативно се наброени во чл. 58 од Законот. Следењето на спроведувањето на изречените ПМЗ е во надлежност на три институции, и тоа: МТСП (преку центрите за социјална работа), МЗ (преку здравствените установи) и МВР (преку полициските станици). Секое министерство е надлежно за следење на конкретни ПМЗ.

Непочитувањето на ПМЗ од насилство се пријавува во надлежната институција за таа конкретна мерка, која пак има обврска да го извести судот за непочитување на судска одлука. ЦСР соработува со даватели на специјализирани услуги – женски граѓански организации и ги упатува жртвите според нивните индивидуални потреби до советувалишта, засолништа, кризен центар, организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош или услуги за реинтеграција и рехабилитација.

ЦСР има обврска да ги информира жртвите на семејно насилство за користење на правата од социјална заштита и да им помогне да ги остварат, а кои се регулирани со Законот за социјална заштита опишан погоре.

Постапување на полицијата

Примарната улога на полициските службеници е постапување по пријави за извршено насилство врз жени и семејно насилство, заштита на жените што претрпеле насилство, сузбивање и спречување на насилството и откривање на сторителите и покренување постапка против нив. Постапувањето на полициските службеници во случаи на РБН и СН започнува со добивање, односно прибирање на информација за сторено насилство од граѓани, државни органи или правни лица. Дежурниот полициски службеник кај кого е пријавен случајот лично врши процена за тежината на стореното насилство за кое е должен да обезбеди информации и податоци за: сторителот, жртвата на насилство и другите присутни членови на семејството или пријатели; можната опасност за здравјето и животот на жртвата и на друг член од семејството; повредените лица и потребата од медицинска помош; употребата на оружје или друг предмет или закана дека ќе употреби; дали насилството сè уште трае во моментот на пријавувањето; дали сторителот е сè уште присутен на местото каде што се случило насилството или го напуштил. Доколку од направената процена дежурниот полициски службеник утврди дека не се работи за итен случај, тој ја информира странката да дојде во подрачната полициска

станција и да го пријави насилниот настан. Доколку се работи за итен случај, на терен излегуваат најмалку двајца полициски службеници кои преземаат мерки за спречување на сторителот да врши понатамошно насилство и воедно се врши процена на ризикот за животот и телесниот интегритет на жртвата што претрпела насилство и на ризикот од повторување на насилството.

Полициските службеници, по излегувањето на местото на настанот и по извршената процена на ризик, се должни да изготват полициски извештај за извршената интервенција во рок од 12 часа. По добивањето, односно прибирањето на потребните информации за стореното насилство, полицискиот службеник изготвува записник, односно службена белешка за прием на пријавата. Полициските службеници со вака утврдениот начин на постапување (правење процена на ризик од насилство и подготовка на полициски извештај) претставуваат основен филтер во квалификување на дејствата на РБН и СН, од што пак понатаму зависи натамошното процесирање на случајот, односно дали пријавата ќе се ефектуира во кривична пријава поднесена до надлежен ЈО или пак ќе заврши како евидентирана поплака или прекршок.

ПОСТАПУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКИТЕ СУДОВИ

Граѓанските судови постапуваат во ситуација кога постои сериозна опасност за животот и здравјето на жртвата и членовите на семејството. Судската постапка за изрекување на ПМЗ започнува со иницирање на предлог за изрекување на ПМЗ од страна на надлежниот ЦСР, полициски службеник или од страна на самата жена што претрпела насилство. Жртвата што лично ќе го поднесе предлогот за изрекување на ПМЗ е изложена на поголеми финансиски трошоци со оглед на тоа што треба самата да ги плати судските такси и самата да ги собере потребните докази. Со оглед на сензитивноста на прашањата што се третираат во рамките на оваа постапка, јавноста не може да присуствува на судските рочишта за изрекување на ПМЗ. Станува збор за итна судска постапка со кратки законски рокови што треба да обезбеди брза заштита на жените, односно постапување по ПМЗ веднаш и нивно изрекување во рок од 7 дена од денот на приемот на барањето во основниот суд. Во ситуација кога постои сериозна опасност за животот и здравјето на жената што претрпела насилство или на член на семејството, судот, по предлог на полицијата, во рок од 24 часа, без да одржи рочиште и без присуство на сторителот на насилството, ја изрекува мерката „отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот“. Исто така, и ЦСР во иста ситуација може да поднесе предлог за изрекување на ПМЗ (наод и мислење), при што судот без одржување на рочиште и без присуство на сторителот во рок од 24 часа ќе ги изрече бараните мерки.

Постапување на здравствените установи

Здравствените установи имаат улога во заштитата на жртви на родово базирано и семејно насилство согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство (чл. 51), преземаат мерки за заштита на жртвата, и тоа:

- преглед на повредите и медицински третман;
- документирање на повредите и прибирање докази за постоење на повреда;

- издавање медицинска документација за констатираната повреда што јасно и разбирливо ги опишува видот и обемот на повредите;
- информирање на жртвите за нивните права, постапката за заштита и достапните услуги за помош и поддршка; и
- преземање други мерки за заштита на жртвите во согласност со потребите на жртвите.

За добивањето услуги од здравствена заштита жртвите се ослободени од плаќање трошоци.

СПЕЦИЈАЛИЗИРАНИ УСЛУГИ И ПОСТАПУВАЊЕ НА ЗДРУЖЕНИЈАТА

Согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство, здруженијата можат да преземаат мерки за заштита на жртвите. Подетално за овие мерки може да се види во чл. 52 од Законот. Здруженијата ги спроведуваат овие мерки преку специјализирани услуги (сервиси) за помош и поддршка на жени и деца жртви на насилство и семејно насилство, кои вклучуваат: СОС-линии за помош, засолниште (шелтер-центар) кризен центар (кризно сместува 24-48 часа), бесплатна правна помош, психосоцијална помош и третман.

НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО – КРИВИЧНОПРАВЕН СИСТЕМ ЗА ЗАШТИТА

Кривичноправната заштита на жените што преживеале насилство, односно ефикасното откривање, водење на кривична постапка, како и донесување на одлуки во врска со санкционирањето на сторители се регулирани во Кривичниот законик¹², Законот за кривична постапка и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Секоја од институциите во кривичноправниот систем на заштита (МВР, основните јавни обвинителства и основните судови) има посебен мандат во одреден стадиум на кривичниот прогон и нивната улога е значително нагласена. Специфичното постапување на полицијата дополнително е регулирано и со Законот за полиција, Законот за прекршоци против јавниот ред и мир, како и со повеќе подзаконски прописи.

Полицијата, по квалификување на пријава за РБН и СН во кривично дело, ја процесира до надлежното Јавно обвинителство, и оттаму Јавното обвинителство ја предводи постапката. Постапката може да започне и со понесување на предлог до надлежен јавен обвинител (за кривичните дела кои не се водат по службена должност).

Кривичниот законик¹² регулира само дел од формите на насилство врз жените. Со ратификувањето на Истанбулската конвенција и усвојувањето на Националниот акциски план се појави потреба од измени и дополнувања на Кривичниот законик и Законот за кривичка постапка, а со основна цел криминализирање на сите форми на родово базирано насилство и осигурување на соодветно санкционирање на сторителите.

¹²Кривичен законик, достапен на: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2016/03/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD-%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf>

МАКЕДОНСКИОТ КРИВИЧЕН ЗАКОНИК ГИ РЕГУЛИРА СЛЕДНИВЕ ФОРМИ НА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО:

1. Кривичните дела против животот и телото се сместени во Глава XIV од Кривичниот законик. **Кога делото е извршено при вршење на семејно насилство, ж истото се смета дека е во потешок облик и е предвидена повисока казна,** тоа е посебно санкционирано кај следните кривични дела:

Убиство, член 123, став 2, точка 2;
Телесна повреда – член 130, став 2; и
Тешка телесна повреда – член 131, став 2.

2. Сексуалното насилство е инкриминирано во кривичните дела сместени во Глава XIX од Кривичниот законик: Кривични дела против половата слобода и половиот морал.

Силувањето е регулирано со член 186. Со кривичното дело силување се санкционира **присилување, обљуба и други полови дејствија,** а дејството на извршување **опфаќа и употреба на сила и закана, како и закана за нанесување штета на честа и угледот на жртвата или на друго блиско лице.**

3. Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот.

Присилба, чл. 139. Тој што со сила или со сериозна закана ќе присили друг да стори или да не стори или да трпи нешто, ќе се казни со парична казна или со затвор до 1 година. Ако делото е сторено при вршење семејно насилство, сторителот ќе се казни со затвор од 6 месеци до 3 години.

Противправно лишување од слобода, чл. 140. Тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење, ќе се казни со парична казна или со затвор до 1 година. Ако делото е сторено при вршење семејно насилство, сторителот ќе се казни со затвор од 6 месеци до 3 години.

Загрозување на сигурноста, чл. 144. Тој што ќе ја загрози сигурноста на друг со сериозна закана дека ќе нападне врз неговиот живот или тело или животот или телото на нему блиско лице, ќе се казни со парична казна или со затвор до 6 месеци. Тој што ќе го стори делото од став 1 при вршење семејно насилство, ќе се казни со затвор од 3 месеци до 3 години.

МЕЃУНАРОДНО ЗАКОНОДАВСТВО

Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација против жената на ООН¹³ и Факултативниот протокол¹⁴

Оваа Конвенција на најсеопфатен начин ги регулира правата на жената и родовата еднаквост. Усвоена е во 1979 г., а стапи на сила во 1981 година.

¹³Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација, достапна на: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/10/KONVENTSIJA-ZA-ELIMINATSIIJA-NA-SITE-FORMI-NA-DISKRIMINATSIIJA-VRZ-ZHENITE.pdf>

¹⁴Закон за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата, достапен на: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/10/FAKULTATIVNIOT-PROTOKOL-KON-KONVENTSIJATA-ZA-ELI-MINIRANE-NA-SITE-FORMI-NA-DISKRIMINATSIIJA-VRZ-ZHENITE.pdf>

Конвенцијата ја елаборира еднаквоста, односно постојната нееднаквост на жената во политичкиот и јавниот живот, образованието, вработувањето и правата од работен однос, пристапот до здравствена заштита, финансиската и социјална сигурност, правните и граѓански права и обврски, стекнувањето на државјанство, семејните односи, а посветува одделно внимание и на борбата против насилството врз жените, како и проблемите на руралната жена. Со Конвенцијата е формиран и Комитет ЦЕДАВ, до кој државите потписнички на Конвенцијата имаат обврска да поднесуваат периодични извештаи за состојбата во државата согласно обврските од Конвенцијата. Собранието на ООН, на 10 декември 1999 г., го усвои и Факултативниот протокол кон Конвенцијата, кој овозможува два механизма за заштита на правата на жените и девојчињата загарантирани со Конвенцијата. Овие механизми на заштита, или процедурални постапки, се: постапка за поднесување на индивидуална претставка (Communication Procedure) и истражна постапка (Inquiry procedure). Суштината на Конвенцијата се заснова врз три меѓусебно поврзани основни принципи: суштинска еднаквост, недискриминација и обврска на државата. Повеќе за принципите може да се види во самата Конвенција.

Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција)¹⁵

Конвенцијата за превенција и борба против насилството врз жените и семејното насилство е усвоена од страна на Советот на Европа, во 2011 година, и позната е под називот Истанбулска конвенција (ИК).

Истанбулската конвенција има за цел да воспостави механизми за нулта толеранција кон сите форми на насилство врз жените и домашното насилство. Земјите потписнички и земјите кои ја имаат ратификувано се обврзани да ја градат Европа како сигурно и безбедно место за девојчињата и жените во сите сфери на општественото опкружување. Специфичните цели на ИК се:

- Заштита и спречување на сите форми на насилство врз жените;
- Гонење и казнување на сторителите на насилство;
- Воспоставување механизми за следење на имплементација на Конвенцијата;
- Утврдување сеопфатни политики и мерки за заштита и помош на сите жртви на различни форми на насилство врз жените, вклучително и домашно насилство;
- Обезбедување помош и поддршка на организациите и на органите за спроведување на законот преку усвојување на интегриран пристап за елиминација на насилството;
- Промовирање родова еднаквост (еднаквост помеѓу мажите и жените).

Темелите врз кои се потпира Конвенцијата се главните точки со кои се исполнува примарната цел на овој правнообврзувачки документ, а се однесуваат на: спречување на насилството, заштита на жртвите на насилство и гонење на сторителите.

¹⁵Закон за ратификација на Конвенцијата, достапен на: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/10/KONVENTSIJATA-NA-SOVETOT-NA-EVROPA-ZA-SPRECHUVANE-I-BORBA-PROTIV-NASILSTVO-TO-VRZ-ZHENITE-I-DOMASHNOTO-NASILSTVO.pdf>

Соусвојувањето на НАП во октомври 2018 година, Владата ги задолжи сите надлежни органи да изработат оперативни планови (во понатамошниот текст: ОП) во кои на ниво на институцијата ќе предвидат спроведување на активностите и утврди обврска донесените оперативни планови да ги објават јавно на своите веб-страни.

ШТО БАРА ИСТАНБУЛСКАТА КОНВЕНЦИЈА ОД ДРЖАВАТА?

1) Превенција. Превенцијата не се однесува единствено на водење кампањи, туку и адресирање на суштинските причини за постоење на насилство врз жените. Превенцијата подразбира и учење на децата од најрана возраст за здравите родови улоги и еднаквост меѓу мажите и жените, како и стекнување вештини за ненасилно решавање на конфликти. Дополнително, превенцијата вклучува: обука на професионалци кои работат со жртви; подигање на јавната свест за различните форми на насилство врз жените и за начините на кои насилството остава длабоки трауми врз жртвите.

2) Заштита. Заштитата се однесува на специјализирани услуги за поддршка на жените кои преживеале насилство. Тие треба да бидат достапни и пристапни за сите жртви, без разлика дали живеат во урбана или рурална област, дали имаат некаква попреченост (физичка или интелектуална) или, пак, се вработени или невработени.

3) Специјализирани услуги за поддршка. Засолништата мора да бидат соодветни, лесно достапни и во доволен број (едно семејно место на 10.000 жители), да имаат непосреден и 24-часовен пристап, да бидат стандардизирани во давањето услуги и да соработуваат со полицијата. СОС-линиите за помош треба да обезбедат поддршка и кризно советување, да упатуваат на услуги лице во лице, да бидат достапни во секое време и бесплатни, да работат 24/7 со кризна поддршка на сите релевантни јазици и, што е најважно од сè, да бидат анонимни. Поддршката за жртви на сексуално насилство подразбира воспоставување на достапни упатни кризни центри за силување или за сексуално насилство во доволен број (еден центар на секои 200.000 жители).

4) Пријавување. Во однос на пријавување на насилството Конвенцијата става акцент на улогата што ја имаат поединците – пријатели, соседи, членови на семејството, наставници или други членови на заедницата, во разбивањето на молкот за стореното насилство.

5) Гонење на сторителите. Конвенцијата нагласува дека сите професионалци треба да бидат обучени да дадат соодветен одговор на различни манифестации на формите на насилство, а воедно бара истрагите и правните постапки да течат без одложување, обраќајќи внимание на потребите на жртвите. Конвенцијата дозволува постапката да почне без официјално поднесување пријава од жртвата, и да продолжи во случај ако биде повлечена од страна на жртвата. Сепак, довербата на жртвата во процесот е клучното убедување. Поради ова, Конвенцијата содржи практични мерки за зајакнување на жртвите во текот на водењето на правните постапки пред институциите на системот.

6) Интегрирани политики. Превенцијата, заштитата и гонењето на сторителите бара сите горенаведени мерки да се дел од еден сеопфатен и координиран систем на политики кои нудат холистички одговор за насилството врз жените и семејното насилство. Државите треба да ги вклучат сите потребни агенции, државни институции и граѓанскиот сектор за да гарантираат интегриран пристап.

Д Професионално и
одговорно известување
за родот и за родово
базираното насилство

Е

Л

2

УЛОГАТА НА МЕДИУМИТЕ ВО РОДОВО СЕНЗИТИВНОТО ИЗВЕСТУВАЊЕ

Влијанието на медиумите во денешно време е до тој степен значително што тие, во голема мера, ги обликуваат јавните перцепции и личните уверувања, а влијаат дури и врз перцепцијата на луѓето за самите себеси. Не би било погрешно и да се каже дека тие се многу повеќе од извор на информации и дека се „креатори на реалноста“.

Како во однос на широк спектар на теми и прашања, така медиумите се важен актер и во промоцијата на родовата еднаквост. Тие може да бидат моќен сојузник во заложбите за афирмација на родовата еднаквост во општеството, како и во препознавањето и адресирањето на проблемот со родово базираното насилство. Доколку, пак, во медиумското известување се забележува нееднаквост, таквата слика лесно се пренесува и во општеството. Непочитувањето на етичките стандарди во известувањето придонесува кон зајакнување на стереотипите и предрасудите, а со тоа се зголемува и веројатноста од дискриминација во општеството.

Оттука, имајќи ја предвид исклучително значајната улога на медиумите во обликувањето на јавните перцепции за родот, од особена важност е во информирањето да се избегнат какви било видови на родови стереотипи. Во 2013 година, Комитетот на министри на Советот на Европа ја усвои Препораката (2013) 1 за родова еднаквост и медиуми, во која од земјите членки бара да ги поддржат заложбите на медиумите за промовирање на родова еднаквост¹⁶.

Медиумите имаат мошне важна улога во отворањето дебата со цел јавноста подобро да се информира и да се објаснат начините за надминување на родовите стереотипи. Во овој процес, важна улога имаат и новинарските и медиумските здруженија¹⁷.

И покрај тоа што ова прашање честопати се запоставува, медиумите имаат значителна улога во обезбедувањето на голем дел од ресурсите што ги користиме во размислувањата за родот и темите поврзани со родот: за она што значи да се биде жена или маж, за родовите улоги во јавната и приватната сфера, сексуалноста, родителството и за она што сметаме дека е (или не е) природно, нормално, прифатливо, пожелно и возможно во однос на овие аспекти од нашите животи¹⁸.

¹⁶Совет на Европа, Препорака на Комитетот на министри на земјите членки за родова еднаквост и медиуми, пристапено на 15.05.2021, достапно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c7c7e.

¹⁷Aidan, W. (2009), Getting the balance right: gender equality in journalism, IFJ, пристапено на 20.05.2021, достапно на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000180707>

¹⁸Mediterranean Institute of Gender Studies (2005), The Gender and Media Handbook – Promoting Equality, Diversity and Empowerment, пристапено на 21.05.2021, достапно на: https://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/handbook_final.pdf

Преку разбирањето и разобличувањето на родовите стереотипи и предрасуди во медиумите, новинарството може да ја утврди и зајакне својата улога во борбата со дискриминацијата. Коректното известување за родот во медиумите е професионален и етички стремеж, слично на почитувањето на точноста, правичноста и чесноста во информирањето. Оттука, преку користењето на неутрален речник во информирањето, медиумите може да бидат важен актер во промоцијата на родовата еднаквост, како во работната средина така и во општеството воопшто.

Во многу држави жените се застапени во медиумите во голем број, меѓутоа кога станува збор за раководните места, нив повеќе ги заземаат мажи. Освен обемот на известување за жените, важен е и квалитетот во информирањето, односно начинот на кој се претставени улогата и статусот на жената. На пример, може да се случи медиумите да пренесуваат стереотиопи за жените во нивните традиционални улоги, наместо да пренесуваат позитивни слики за нив како лидерки и личности што се на моќни позиции во општеството.

Со цел медиумите точно да го отсликаат општеството, да претставуваат информации што се целосни и да ги одразат различностите, од суштинско значење е да го претстават светот низ перспектива на жените и мажите. Родовата чувствителност треба да биде приоритет во известувањето на медиумите, доколку сакаат да ги искоренат длабоко вкоренетите пристрасности што може да имаат долготрајни и разорни ефекти врз начинот на којшто општеството реагира на еднаквоста меѓу половите¹⁹.

Тоа е особено важно и во кризни околности. „Родово сензитивното известување никогаш не треба да биде споредна тема, но за време на криза од непроценливо значење е да биде приоритет. Во спротивно, медиумите ризикуваат да придонесат кон продлабочување на кризата и уназадување на придобивките за еднаквост за сите жени низ светот.“ Користењето на родово сензитивен речник во медиумското известување овозможува да се согледа разликата меѓу потребите на жените и мажите и да се спречат стереотипите и погрешните претпоставки што ги имаат луѓето во однос на родовите улоги во општеството.

Освен за овие прашања, треба професионално да известуваат и за родово базираното насилство, причините поради коишто се појавува и неговата манифестација, и сето тоа низ призма на стандардите на професионално и етичко известување.

¹⁹Тунева, М. (2020), Насоки за инклузивно известување во медиумите за ковид-19, УНЕСКО, достапно на: <https://semml.mk/dokumenti/publikacii/839-19-2> пристапено на 20.05.2021 г.

²⁰International Media Support, “Media, remember gender in your Covid-19 coverage”, 26.03.2020, пристапено на 19.05.2021, достапно на: <https://www.mediasupport.org/news/media-remember-gender-in-your-covid-19-coverage/>

ТЕХНИКИ И ПРИНЦИПИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО И ЕТИЧКО ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА РОДОВИТЕ ПРАШАЊА

Пет клучни принципи во родово сензитивното известување:²¹

- Рамнотежа во однос на присуството на жените и мажите во медиумското известување, со цел да се отсликаат општеството, искуствата, дејствијата, ставовите и грижите на луѓето.
- Избегнување родови стереотипи коишто не го претставуваат светот и неговите можности и кои ја одржуваат дводимензионалната слика за општеството.
- Мерење на застапеноста на жените и мажите, обезбедувајќи еднаков глас на жените, вклучително и како експерти, во области во кои честопати доминираат мажи – како што се политика и власт, економски и деловни активности, војни и конфликти, наука и технологија, спорт.
- Користење родово сензитивен речник.
- Опфаќање на прашањата и дискусиите за родовата еднаквост како важен и составен дел од надзорната улога на медиумите во општеството.

Дефинирање на темата и аголот на известување

Пред да се определи темата или прашањата за коишто ќе се известува, пожелно е медиумите и новинарите да направат анализа на својата пракса на известување за родовите прашања. Таквата анализа, меѓу другото, ќе им овозможи да проценат во кој обем и на кој начин се претставуваат мажите и жените во секојдневното информирање, како и да утврдат дали недостигаат перспективи коишто не се опфатени. Тоа, меѓу другото, подразбира и поставување на следниве прашања:

- Дали гласот на мажите и жените е еднакво претставен? Кој останува невидлив во приказната?
- Кому му е дадена моќ во известувањето? Кој најчесто се претставува во моќна позиција во медиумските содржини?
- Дали се еднакво претставени жените од мнозинските заедници во општеството? Дали им се дава глас на ранливите поединци во општеството?
- Дали се претставени широк спектар на перспективи кога станува збор за известувањето за родови прашања во медиумите? Кои се најчесто користените извори на информации? Дали се претставени како примарни извори на информации?
- Кои пораки произлегуваат од медиумските содржини во однос на улогата на родот?
- Дали е обезбеден соодветниот контекст?
- Како се обезбедува рамнотежата во медиумското известување?
- Кои теми се изоставени од медиумското известување?

Во дефинирањето на темите што ќе бидат обработувани, од медиумите се очекува да произлезат со содржини со коишто се разобличуваат родовите стереотипи и нееднаквост и коишто ќе се спротивстават на „традиционалните“ начини на претставување на родот.

²¹ UN Women Ukraine (2019), Guidelines for gender and conflict sensitive reporting, пристапено на 18.05.2021, достапно на: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/07/guidelines-for-gender-and-conflict-sensitive-reporting>

Родовата еднаквост, како и родовата рамнотежа, треба да биде опфатена и „вградена“ во редовното известување, а не само во теми што исклучиво се однесуваат на родот. Понатаму, за родовите прашања не треба да се известува низ призма како тие единствено да се „женски проблем“.

При подготвувањето содржини, новинарите и новинарките секогаш треба да си го постават прашањето дали сите субјекти што се споменати во прилогот се третирани низ призма на почитување на нивните права, дали од приказната произлегуваат некакви стереотипи, дали се преиспитуваат прашања што „лежат под површината“, дали проблемите и темите што ги засегаат жените се маргинализирани на каков било начин и сл.

РАМНОТЕЖА ВО ИЗБОРОТ НА ИЗВОРИ НА ИНФОРМАЦИИ

Новинарскиот продукт треба да биде реален одраз на општеството и искуствата на луѓето. Оттука, во изборот на изворите на информации и соговорниците потребна е соодветна рамнотежа во претставувањето на жените и мажите. Не е возможно да бидат опфатени сите потенцијални извори на информации и соговорници за создавање на новинарската содржина, но треба да се направат силни напори за таа да биде максимално урамнотежена и објективна.

ПРЕПОРАКИ ЗА ПОСТИГНУВАЊЕ УРАМНОТЕЖЕНОСТ ВО НОВИНАРСКИТЕ ПРИЛОЗИ:

- Да се посвети внимание на еднаква застапеност на жените и мажите во дневноинформативните емисии, вести и програми на медиумите. Посебно треба да се посвети внимание на тоа да се вклучат и претстават разновидни приказни и гласови, особено на оние луѓе што честопати се речиси невидливи во медиумите (на пример, повозрасни жени, лица со попреченост, лица од различни етнички заедници, итн.)²².
- Важно е да се определи која е целната публика за сториите и да се направи родова рамнотежа во изборот на „експертите“ или сведоците. Сториите може да се поткрепат со подготовка на списоци за контакт со жени кои сакаат да зборуваат и кои се достапни²³.
- Третманот на жените и мажите во новинарскиот производ треба да биде еднаков. Тоа подразбира дека и жените, како и мажите, ќе бидат претставувани како лица со моќен статус во општеството и експерти во различни области, а особено во оние во коишто доминираат мажи, какви што се политиката, бизнисот, економијата, науката и технологијата, спортот итн. Во обидот да се дојде до такви соговорници или извори на информации, се препорачува контактирање на граѓански организации или други чинители коишто работат на родова еднаквост и рамноправност, со цел да се добие урамнотежена слика.

²²Ramsak, A. (2017) Guidelines for Gender Sensitive Reporting, Equilib Institute, пристапено на 21.05.2021, достапно на: http://www.ekvilib.org/wp-content/uploads/2017/06/en_GUIDELINES_FOR_GENDER_SENSITIVE_REPORTING.pdf

²³Aidan, W. (2009), Getting the balance right: gender equality in journalism, IFJ, пристапено на 20.05.2021, достапно на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000180707>

²⁴Ibid.

- Треба да се посвети внимание дел од прилозите да се посветени конкретно на жените или темите од посебна грижа за жените (на пример, родово базираното насилство, правата и постигнувањата на жените итн.). Исто така, потребно е да работи на теми што го зафаќаат прашањето на родовата нееднаквост (прилози за конкретни случаи, релевантни политики, законодавни прашања, програми за промовирање на родовата еднаквост и трансформација на нееднаквите родови норми). Потребно е да се води сметка овие прилози да добијат пристojно место во медиумите²⁴.

СПРАВУВАЊЕ СО РОДОВИТЕ СТЕРЕОТИПИ

Во секојдневната комуникација честопати се случува дополнително да се зајакнуваат родовите стереотипи, врз основа на кои се формираат претпоставки за родовите улоги. Родовите стереотипи се воопштени гледишта или перцепции за атрибутите, карактеристиките или, пак, улогите што ги имаат или треба да ги имаат или да ги извршуваат жените и мажите. Стереотипите влијаат врз она што општеството може да го очекува од луѓето врз основа на нивниот род и она што тие го очекуваат самите од себе²⁵.

Родовите стереотипи се штетни кога го ограничуваат капацитетот на жените и мажите да ги развиваат своите лични способности, да ја извршуваат својата професионална кариера и/или да прават избор во однос на нивниот живот²⁶. Некои од начините на стереотипно претставување на родот во медиумите е кога мажите вообичаено се претставуваат како активни, моќни, агресивни, недоволно емпатични, а жените како такви што се грижат за својот физички изглед и привлекуваат внимание со него, се грижат за домот и семејството итн. Многу е важно да се избегне користењето родови стереотипи, со оглед на тоа што тие создаваат ограничувања и ги тривијализираат жените и мажите, претставувајќи неточни слики за нив²⁷.

Медиумите не смеат да им доделуваат генерализирани стереотипни карактеристики на луѓето врз основа на нивниот род. На пример, да не се имплицира дека девојчињата се секогаш срамежливи, а момчињата агресивни, дека мажите се восхитуваат за нивните достигнувања, жените за нивните физички атрибути или дека жените се пасивни жртви, а мажите активни преживеани²⁸.

²⁵Free Press Unlimited, Gender sensitive reporting, пристапено на 17.05.2021, достапно на: <https://kq.freepressunlimited.org/themes/gender-equality/gender-in-media-content/gender-sensitive-reporting/>

²⁶United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, Gender stereotyping, пристапено на 21.05.2021, достапно на: <https://www.ohchr.org/en/issues/women/wrgs/pages/genderstereotypes.aspx>

²⁷UNDP Gender Equality Seal Initiative, Principles of gender sensitive communication, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://www.undp.org/content/dam/jamaica/docs/gender/JM-AUG-29-UNDP%20Gender%20Seal-Principles%20of%20gender-sensitive%20communications.pdf>

²⁸Free Press Unlimited, Gender sensitive reporting, пристапено на 17.05.2021, достапно на: <https://kq.freepressunlimited.org/themes/gender-equality/gender-in-media-content/gender-sensitive-reporting/>

Родовите стереотипи во медиумите имаат значително влијание врз начинот на којшто се перципираат жените и родовите малцинства. Тоа влијае врз нивните можности за целосно и ефективно учество во јавниот живот²⁹. Оттука, мошне е важно медиумите да направат обиди за диверзификација на изворите на информации и да цитираат повеќе жени експерти во своите содржини, отколку постојано да се свртуваат кон еден препознатлив избор на соговорници.

Потребно е и редовно да се набљудуваат практиките во редакцијата во продуцирањето содржини поврзани со жените и нивното претставување. Ова би помогнало во промените на матриците на известување. Медиумите треба да внимаваат да не се создадат стереотипи како последица на неурамнотежено, сензационалистичко и еднострано известување³⁰.

Мошне важно е медиумите во своето известување да не претставуваат одредени професии и улоги како единствено соодветни за жени или за мажи.

Новинарите и новинарките треба да имаат урамнотежен пристап кога ги опишуваат и мажите и жените. Ако не се опишува облеката или фризура на еден деловен маж, зошто тоа да се прави кога станува збор за деловна жена, кога тие информации не се важни за сторијата? Доколку, сепак, физичкиот опис е важен за прилогот, тогаш треба да се води сметка еднакво да се користи кога се опишуваат и мажи и жени.

Медиумите не треба едноставно да се фокусираат само на родот, туку и да го истражат поширокиот контекст, што би довело до поголема свесност и чувствителност во однос на родот.

КОРИСТЕЊЕ РОДОВО СЕНЗИТИВЕН РЕЧНИК ВО ИЗВЕСТУВАЊЕТО

Медиумите треба да користат речник што е инклузивен и за жените и за мажите, односно да користат родови неутрални термини, наместо родово пристрасни поими. Користењето јасен и концизен речник им помага на новинарите соодветно да ја објаснат темата и проблемот. Со разбирање на терминологијата и објаснување на „жаргонот“, новинарите и новинарките ќе ги подобрат своите вештини за пишување, со наоѓање поефикасни начини за објаснување на некое прашање на јавноста³¹.

Освен тоа, треба да се избегне користење на зборови или фрази со кои се прави претпоставка за родот, како и за начинот на размислување, изгледот на жените или, пак, за тоа како се однесуваат мажите и жените. Упатувањето на жена како „жена од кариера“ наместо „професионална“ може да ја влоши нееднаквоста, бидејќи на тој начин жените не се перципираат како еднакви со мажите³².

²⁹International Center for Journalists, “Countering gender stereotyping in the news media”, 04.09.2021, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://www.icfj.org/news/countering-gender-stereotyping-news-media>

³⁰Тунева, М. (2020) Насоки за инклузивно известување во медиумите за ковид-19, УНЕСКО, достапно на: <https://semm.mk/dokumenti/publikacii/839-19-2> пристапено на 20.05.2021

³¹CARE, Gender sensitization manual on media reporting on gender-based violence, пристапено на 24.05.2021, достапно на: <https://beta.youngmeninitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/Gender-Sensitization-Manual-on-Media-Reporting-EN.pdf>

Треба да се избегне и користењето фрази од типот „како жена, многу е тешко да се направи ова“.

Наместо да се користат придавки со коишто се покажува пристрасност и стереотипи, треба да се користат придавки коишто се објективни и релевантни и секогаш да се поставува прашањето дали со речникот се избегнуваат стигматизацијата и стереотипите.

Да се избегне користење на „тој“ како генеричка замена, освен ако родот на субјектот не е познат и е релевантен за контекстот. За да бидат инклузивни, медиумите треба да прават рамнотежа во употребата на заменките, понекогаш и со менување на нивниот редослед³³. Така, на пример, наместо да се каже: „Доколку новинарот известува на инклузивен начин, ќе се надминат проблемите со стереотипното претставување на родот“, подобро е да се користи: „Доколку новинарите и новинарките известуваат инклузивно...“.

Треба да се избегне и користење речник со којшто некоја професија се опишува само како „машка“ (на пример, претседател, координатор, модератор, полицаец, судија, лекар итн.).³⁴

Потребно е да се побараат алтернативи на речникот со којшто се изоставуваат, патронизираат или тривијализираат жените, како и на речникот со којшто се засилуваат стереотипните слики за жените и мажите³⁴. На пример, да не се користат термини како „подобрата половина“ кога се зборува за нечија сопруга, или, пак, „Марија е жена од кариера“, „убавата премиерка на соседната држава“ итн. Жената треба да се опише како посебна личност, а не како некоја што е во партнерски однос со некого.

ПРАШАЊА ЗА ПРОВЕРКА НА РЕЧНИКОТ ВО ИЗВЕСТУВАЊЕТО:

- Дали се користи сексистички речник?
- Дали речникот е инклузивен и за мажите и за жените?
- Дали податоците се претставени со расчленување според родот?
- Дали искористените придавки се објективни и релевантни или дали пренесуваат некакви стереотипи?
- Дали се користи речник со којшто се опишува физичкиот изглед на лицата за коишто станува збор? Дали е тоа повеќе случај со жените отколку со мажите?

ВИЗУЕЛНО ПРЕТСТАВУВАЊЕ НА РОДОТ ВО МЕДИУМИТЕ

Жените и мажите еднакво треба да бидат претставени во медиумите. Притоа употребените визуелни елементи (графика, фотографии, илустрации итн.) треба да соодветствуваат на самата содржина.

³²UNDP Gender Equality Seal Initiative, Principles of gender sensitive communication, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://beta.youngmeninitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/Gender-Sensitization-Manual-on-Media-Reporting-EN.pdf>

³³Humanitarian Response, Gender Tip Sheet for Gender Responsive Media Reporting, пристапено на 14.05.2021, достапно на: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/gender1_0.pdf

³⁴Ibid.

Освен тоа, визуелната опременост на содржината треба да ѝ овозможи на публиката да ја разбере содржината на приказната.

Препораки за визуелно претставување:

- При секое визуелно опремување на новинарските содржини треба да се размисли дали е направен вистинскиот избор на визуелни елементи и дали можеби некои други подобро ќе го претстават контекстот на приказната, родовите улоги и одговорности.

- Да се користат низа слики што ги прикажуваат жените и мажите во сета нивна разновидност. Мажите и жените не претставуваат две хомогени групи; тие се, исто така, поделени според многу други фактори, вклучувајќи раса, класа, етничка припадност, социо-економски статус итн³⁵.

- Иако можеби не е возможно да има еднаков број жени и мажи на секоја фотографија, илустрација или видеосегмент, важна е рамнотежата во претставувањето на родот во медиумите. Тоа не треба да биде второстепено прашање при известувањето. Општо земено, жените треба да бидат прикажани како еднакви и активни учесници во сите аспекти на животот: на работното место, на работните места и во професиите, во домот, во образовните институции; во политиката и во граѓанското општество, во јавниот живот и во заедницата³⁶.

- Треба да се избегнува визуелно претставување на начин што е деградирачки за дигнитетот на жените, особено во случаите кога станува збор за родово базирано насилство.

- Да се избегнува користење визуелни елементи со коишто се нагласуваат физичките или сексуалните аспекти.

- Секогаш да се поставува прашањето дали при визуелното опремување на содржината постојат родови стереотипи и да се размисли околу начинот на претставување на родот. Да се постави прашањето дали жените се претставени како жртви или лица со моќен статус во општеството, односно како активни наместо пасивни лица.

- Освен користењето слики кои ги прикажуваат жените во нетрадиционални и нестереотипни улоги и професии, важно е да се внимава на потсвесните пораки за родовите норми. На пример, се препорачува избор на слики на коишто положбата, изразите, гестикулацијата и облеката пренесуваат еднаков статус и авторитет³⁷.

ПРИНЦИПИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА РОДОВО БАЗИРАНОТО НАСИЛСТВО

Родово базираното насилство го опфаќа секој вид на физичко, сексуално и психолошко насилство што е вкоренето во родовите улоги или идентитети на поединците. Насилството врз жените и девојчињата е најчестата форма на родово засновано насилство и едно од најпознатите сеприсутни кршења на човековите права низ светот: се проценува дека една од три жени доживуваат физичко или сексуално насилство во текот на нивниот живот³⁸.

³⁵Ellena, M., Honchar, O. (2019) Guidelines for gender and conflict sensitive reporting, UN Women, пристапено на 18.05.2021, достапно на: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/07/guidelines-for-gender-and-conflict-sensitive-reporting>

³⁶UNDP Gender Equality Seal Initiative, Principles of gender sensitive communication, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://www.undp.org/content/dam/jamaica/docs/gender/JM-AUG-29-UNDP%20Gender%20Seal-Principles%20of%20gender-sensitive%20communications.pdf>

³⁷ Ibid.

Во продолжение следуваат препораки за професионално и одговорно известување за родово базираното насилство:

- Да се третира родово заснованото насилство како нарушување на човековите права. Медиумите за овие теми не треба да известуваат како за изолирани инциденти, туку за дејствија што се повторуваат и коишто се последица на односите на моќ и доминација. Кога медиумите ќе одлучат да одвојат време за оваа тема и таа ќе биде во фокусот на нивните истражувања, тогаш се менува не само начинот на којшто се гледа на оваа појава, туку понекогаш се менуваат и самите закони³⁹.

- Никогаш не треба да се изнесуваат поединости со коишто се изложуваат на ризик лицата коишто поминале низ такво искуство. Не треба да се користат имиња, фотографии или други информации со коишто ќе се идентификуваат преживеаните, членовите на нивните семејства, па дури повремено и чинителите коишто обезбедуваат помош (зависно од контекстот)⁴⁰. Другите информации, вклучувајќи и одредени поединости поврзани со инцидентот и физички карактеристики на лицата што искусиле насилство, може да ги стави под ризик не само нив туку и оние што им помагаат. Медиумите мора да дадат приоритет на достоинството, приватноста, доверливоста, сигурноста, безбедноста и заштитата од повреда на жените кои преживеале насилство.

- Да се користи широк спектар на извори на информации, а особено експерти во областа. Не е доволно само да се зборува со полицијата, адвокатите и правниците, институциите и сл.

- Да се обезбеди вистинскиот контекст и темата да го разгледа и прашањето околу родовите норми, интерсекционалноста, поширокиот проблем со родово заснованото насилство итн.

- Внимателна проверка на информациите и статистичките податоци, утврдување на нивната веродостојност.

- На темата да не ѝ се пристапува на сензационалистички начин, а особено да се внимава на насловите. Кога пишуваат наслови, новинарите и новинарките треба да си постават неколку едноставни прашања: дали тие придонесуваат за зајакнување на родовите стереотипи? Дали се почитува интегритетот на жртвите? Дали целото внимание го насочуваат кон сторителот?⁴¹

- Внимателно служење со речникот. Треба да се избегнуваат фрази од типот „таа била обљубена“ наместо „била силувана“, или, пак, „таа признава дека била силувана“, што на некој начин имплицира одговорност кај жртвата за самиот напад. Наместо тоа, треба да се користи неутрален речник, како што е „жртвата пријави дека била силувана“.

³⁸ CARE, Gender sensitization manual on media reporting on gender-based violence, пристапено на 24.05.2021, достапно на: <https://beta.youngmeninitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/Gender-Sensitization-Manual-on-Media-Reporting-EN.pdf>

³⁹ UNESCO (2019) Reporting on Violence against women and girls – a handbook for journalists, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://en.unesco.org/news/reporting-violence-against-women-and-girls-unesco-launches-new-publication>

⁴⁰ Global Protection Cluster (2014) GBV Area of Responsibility: Media Guidelines for reporting on Gender-Based Violence in Humanitarian Contexts, пристапено на 17.05.2021, достапно на: <https://www.refworld.org/pdfid/5c3701d27.pdf>

⁴¹ UNESCO (2019) Reporting on Violence against women and girls – a handbook for journalists, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://en.unesco.org/news/reporting-violence-against-women-and-girls-unesco-launches-new-publication>

- Да се избегне секундарна виктимизација. Медиумите треба да внимаваат да не ги доведат преживеаните во ситуација да бидат двојно виктимизирани, еднаш поради насилството што го искусиле, а потоа поради дискриминаторно или омаловажувачко известување (попустливо кон сторителот, а обвинувачко кон жртвата)⁴².

Интервјуирање лица кои искусиле родово базирано насилство

- Да се добие согласност за интервјуирање. Интервјуираните треба да се информирани за последиците од нивните постапки, за да донесат одлука дали ќе сведочат јавно или ќе се заштитат со анонимност.

- Почитување на правата и дигнитетот на жртвите (заштита на приватноста, информирање за начинот на којшто ќе бидат искористени информациите, непоставување прашања коишто лицето што сведочи не сака да ги одговори итн.). Исто така, потребен е јасен договор околу информациите што ќе се третираат со доверливост и оние што може да бидат јавно објавени.

- Да се обезбеди безбедно место за интервјуирање.

- Активно и внимателно слушање, без да се носат вредносни судови. На жртвите треба да им се овозможи да бидат слушнати, без прекинување и брзање, а интервјуата не смеат да се претворат во „истраги“. Пожелно е да се покаже сочувство и соживување со соговорниците.

- Внимателно поставување прашања што ќе овозможат да се добие слика за поширокиот

УРЕДУВАЧКАТА ПОЛИТИКА НА МЕДИУМИТЕ И РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ

Правењето професионални новинарски прилози не е доволно за афирмирање на родовата еднаквост преку медиумското известување. Доколку раководството во медиумите не е посветено на идејата за гарантирање на различностите, сите иницијативи во оваа сфера може брзо да пропаднат.

Без разлика на обемот на содржините за родова еднаквост или посветеноста за афирмација на родовата еднаквост, доколку не постои еднаква застапеност во самите редакции, рамнотежата ќе биде невозможна. Жените мора да бидат претставени на сите нивоа, а не само на ниво на лица што се вклучени во истражувања или, пак, на позиција на уредници⁴³. За поттикнување на кариерниот развој во самите редакции пожелни се програми за менторство и континуирана надградба на капацитетите и вештините. Со поттикнувањето на родовата различност во медиумите се зголемува потенцијалот за иновативност во работењето, а со тоа и пристапот до пазарот.

Воспоставувањето родова еднаквост и следењето на достигнувањата е првиот критичен чекор кон секоја иницијатива за промена. Освен тоа, раководството во медиумите мора да заземе силен јавен и внатрешен став

⁴²Ibid.

⁴³Guardian, „Five strategies for creating gender equality“, 20.07.2016, пристапено на 20.05.2021, достапно на: <https://www.theguardian.com/media-network/2016/jul/20/five-strategies-creating-gender-equality-media>

против дискриминацијата и вознемирувањето на работното место, да се залага за обука и внимателно да управува со иницијативите за различност, со цел да се избегнат негативни, несакани последици⁴⁴.

Уредниците и уредничките имаат примарна улога во определувањето на кој начин ќе се известува за родовата еднаквост, како и за родово базираното насилство. Нивниот пристап е клучен во тоа за овие теми да не се известува на сензационалистички начин и да се известува како за општествено значајни прашања и општествен проблем.

Уредувачката политика влијае и врз начинот на којшто се претставуваат родовите улоги. Стереотипното претставување на жените како „послабиот пол“ и на мажите како „мачо-заштитници“ ги одразува токму тие социјални вредности што го дефинираат домашното насилство како „заедничко“ и како неизбежен дел од една заедница⁴⁵.

Од редакциите, исто така, се очекува да воспостават и поддржуваат политика според која новинарите и новинарките ќе се поттикнуваат редовно да известуваат за овие теми, дури и во околности кога нема актуелни случувања. Секогаш може да се реактуализираат прашања и теми од јавен интерес коишто сè уште заслужуваат обработка, а со коишто ќе се преиспита работата на институциите, успехот на мерките за заштита итн. Истовремено, од редакциите се очекува овие теми да ги постават како приоритетни во агендата на медиумско известување и да не ги третираат како второстепени или помалку важни од другите теми за коишто се известува. Исто така, треба да се поттикнува и истражувачкото новинарство во оваа сфера, со што би се поттикнало известувањето за различни аспекти од темата.

Во медиумското известување треба да се промовираат теми што се однесуваат на маргинализираните заедници кои се ранливи на родово базирана дискриминација и насилство, како што се Ромките, жените од руралните области, жени со попреченост, жените жртви на семејно насилство, припадниците на ЛГБТИ заедницата или сексуалните работнички. За некои од маргинализираните групи жени најчесто се известува кога се случуваат некои негативни појави и ситуации поврзани со нив. Поради тоа, медиумите треба да најдат начин да ги промовираат позитивните аспекти поврзани со овие групи жени, со цел да го свртат вниманието на јавноста кон нив и да ја подигнат свеста за проблемите и предизвиците со кои тие се соочуваат. Традиционалните и онлајн медиумите не треба да продуцираат и да шират говор на омраза, дискриминација и дезинформации врз родово основа. Во случаи кога медиумот пренесува туѓи изјави кои содржат говор на омраза, има обврска внимателно да го пренесе кажаното и притоа да се огради, да го осуди и да ги обезличи туѓите изјави, со што нема да придонесе кон репродуцирање на овие негативни појави. Учесството и поддршката на кампањи за подигнување на јавната свест и едукативните кампањи, исто така се препорачуваат за професионалните редакции. На тој начин, соработувајќи со различни чинители, медиумите ќе придонесат во афирмацијата на родовата еднаквост и во ефективното справување со проблемот со родово базираното насилство.

⁴⁴Skeath, A., Macpherson, L. (2019) Gender Equality in the News Media: Analysis and Recommendations for Newsroom Leaders, Ford Foundation, пристапено на 22.05.2021, достапно на: <https://www.fordfoundation.org/media/5489/grej-gender-media-report-102519.pdf>

⁴⁵Dekić, S. (2017) Media coverage of gender – based violence handbook, UN Women, пристапено на 19.05.2021, достапно на: <https://www.undp.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UN%20WOMEN/UN%20woman%20prirucnik%20nasilje%20nad%20zenama-EN-WEB.pdf>

